

ראשי פרקים לקראת הוועידה ה-16
של המפלגה הקומוניסטית הישראלית

אסתר וילנסקה

קווים לדרך ישראל אל הסוציאליזם

שאיפה עתיקת-ימים

השאיפה של טובי בני עמנו לצדק חברתי ולשלום היא עתיקת-ימים. שאיפה זו עוברת כחוט השני בדברי-ימיו הארוכים. המחאה נגד גזילת כבשת הרש, נגד הלנת שכר וצורות ניצול אחרות של העובדים על-ידי עשירים ותקיפים נשמעה עוד בזמנים הקדומים. היא מצאה ביטוי בספר הנביאים, וכן ביצירות תרבותיות ובתנועות עממיות במשך דורות, אשר הופיעו נגד הניצול והעוול החברתי. הקריאה להרים דל מעפר ואביון מאשפתות, הזעקה נגד עושק דלים — ביטאו לא רק מחאה נגד העוול, אלא גם כמיהה עמוקה לשינוי בכיוון הצדק החברתי.

אופיינית ורבת עוצמה מוסרית היא הזעקה של הנביא עמוס: „שמעו הדבר הזה פרות הבשן העושקות דלים, הרוצצות אביונים, האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה, ההופכים ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו“.

בניגוד למלכים ה, שיו שקועים במלחמות, חזו נביאי ישראל את חזון השלום והידידות בין העמים. הדורת הומאניזם עמוק ורבת-השראה היא נבואתו של ישעיהו על עתיד חדש ביחסים בין העמים, עתיד ללא נשק וללא מלחמות: „לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, וכתתו חרבותיהם לאתים וחניתותיהם למזמרות“. ההתפתחות מן החברה הקפיטאליסטית אל החברה הסוציאליסטית היא תהליך טבעי אותו עברה שליש האנושות. התפתחות חיובית זו תתחולל בכל הארצות ולא תפסח גם על ישראל. מאז קם מעמד הפועלים הישראלי — נוצר הבסיס הציבורי למאבק לצדק חברתי.

דגמים שונים של סוציאליזם

הסוציאליזם בישראל יבוא לא מן החוץ, אלא כתוצאה של התפתחות פנימית בחברה הקפיטליסטית, כפתרון חברתי צודק יחידי לסתירותיה הבלתי-מתיישבות. הוא לא יהיה העתק מן הדגמים הקיימים בארצות סוציאליסטיות אחרות. החברה הסוציאליסטית, אליה אנו שואפים בישראל, תתגשם על-ידי העם העובד הישראלי בדרך שיתוף-פעולה בין מפלגות פועלים שונות הדוגלות בסוציאליזם וחוגים ציבוריים מתקדמים אחרים. הננו שואפים להגשמת התמורות הסוציאליסטיות בישראל בדרך דימוקראטית. השיטה הסוציאליסטית בישראל תגשים את הדמוקראטיה הרחבה ביותר בחיים הכלכליים, הפוליטיים החברתיים התרבותיים, ובכל יתר שטחי החיים. היא תבטיח את מירב

החופש לכלל ולפרט הישראלי, ותביא לשחרורו המלא של האדם העובד והמנוצל.

כוחות חברתיים רחבים ביותר הנפגעים מן ההון הגדול ייאבקו למען התמורות הסוציאליסטיות; מעמד הפועלים, האינטליגנציה העובדת, ההת-יישבות העובדת, בעלי-מלאכה והאירגונים הפוליטיים המתקדמים יתרמו את תרומתם לכינון חברה סוציאליסטית.

לנין ציין, כי כל העמים יגיעו לסוציאליזם, אולם בדרכים שונות. כל עם יתרום משהו משלו הן לדמוקרטיה והן לצורה המגוונת של המעבר אל הסוציאליזם.

התאמתו של המארכסיזם-לניניזם לתנאים המיוחדים של מדינת-ישראל — משמעותו, בין היתר, להביא לביטוי את המסורת של תנועת הפועלים במבנה הרב-מפלגתי שלה, יחס כבוד למפלגות הפוליטיות בין אם הן תפעלנה בחזית משותפת ובין אם תעדיפנה פעילות פוליטית עצמאית.

שלטון סוציאליסטי בישראל — משמעותו שלטון העם, הנאמן לעניין השלום, העצמאות הלאומית, הדמוקרטיה, הצדק החברתי, אחוות-העמים וסוציאליזם.

שלטון סוציאליסטי הוא ריבוני ואינו כפוף לשום גורם זר. הוא ישחרר את מעמד הפועלים מניצול מעמדי וייצור תנאים לפיתוח כלצדדי של האישיות של כל אדם בחברה.

השיטה החד-מפלגתית בברית-המועצות איננה בעלת תוקף כללי לשיטה חברתית סוציאליסטית. קיום מפלגה פוליטית אחת בברית-המועצות נתעצב על רקע תקופת האינטרבנציה הצבאית של 14 מדינות קפיטליסטיות ב-1918 נגד הרפובליקה הסוציאליסטית וכתוצאה מן העובדה שהמפלגות האחרות בברה"מ לא הגנו על שלטון הפועלים והאיכרים והתייצבו נגדו.

התוכן היסודי של תקופתנו הוא תהליך מהפכני של מעבר מקפיטליזם לסוציאליזם. השיטה החברתית הסוציאליסטית איננה גזורה לפי דגם אחד. יש בה דגמים שונים. הדגם הסובייטי איננו בעל תוקף אוניברסלי.

השיטה הסוציאליסטית הנחילה הישגים חשובים לעמים הסובייטיים בשדה הכלכלה, התרבות, החברה, המדע וכו'. היא הביאה לביטול הניצול המעמדי, להבטחת זכות העבודה, לקיצור שבוע העבודה, לחינוך חינם, לבריאות חינם. אולם חלו בה — בתקופת פולחן סטאלין — הפרות חמורות של הדמוקרטיה הסוציאליסטית. עיוותים אלה נחשפו ע"י המפלגה הקומוניסטית הסובייטית בוועידה ה-20 בשנת 1956. תיקון העיוותים הוא צורך חיוני לעניין הטוהר ושמירה המהות של רעיון הסוציאליזם.

אין ספק כי אין זה סוף פסוק ותהליך הדמוקראטיזציה יימשך ויעמיק גם בברה"מ, ויביא לשינויים במדיניות הפנימית והחיצונית בכיוון הדמוקרטיה ודו הקיום בשלום.

בין הערכים החשובים המודגשים בתהליך הדמוקראטיזציה בצ'כוסלובקיה הסוציאליסטית זהו הביסוס העיוני וההגשמה המעשית, שכל האירגונים הפוליטיים של העם צריכים להיות שותפים לשלטון. פותחו צורות חיים פוליטיות, שתאפשרנה למעמד הפועלים, לכל יתר העמלים ולאירגוניהם להשפיע על ההכרעות המדיניות במסגרת החברה הסוציאליסטית. בוטלה הצנזורה בעתונות, ברדיו ובטלביזיה. חופש הביטוי וחילופי-דעות קבועים בחיים הפנימיים של המפלגה הקומוניסטית וכן בחיים הציבוריים בחברה

כולה — מהווים יסוד לפתרון הטוב ביותר של הבעיות באורח כל-צדדי, לטובת העם.

המפלגה הקומוניסטית הישראלית ביטאה סולידאריות עמוקה עם תהליך הדמוקראטיזציה בצ'כוסלובקיה. זהו תהליך של התחדשות הקומוניזם, באשר הוא מחבר את הבסיס הכלכלי הסוציאליסטי, את הבעלות החברתית על אמצעי-הייצור היסודיים, עם פיתוח מתמיד של הדמוקראטיה בחיי החברה ובשיטת השלטון, כלומר, עם בניין-על דמוקראטי.

יתרונות השיטה החברתית הסוציאליסטית

הבעלות הקפיטאליסטית הפרטית על אמצעי הייצור היסודיים והרדיפה של בעלי ההון אחרי ריווח מאקסימלי בולמים את הפיתוח המלא של כוחות הייצור, יוצרים בשיטתיות משברים כלכליים, מביאים לניצול מעמדי המתגבר ולהסתערות בעלי-ההון על רמת-החיים של המוני העם. הבעלות החברתית על אמצעי הייצור היסודיים תבטל את הסתירה בין האופי החברתי של הייצור לבין הניכוס הפרטי של פירות הייצור.

התמורה הסוציאליסטית תאפשר את השימוש במלוא כוחות הייצור, בהישגי המדע והטכניקה, את פיתוחם הבלתי מופרע לטובת החברה כולה.

יסוד הסוציאליזם — בעלות חברתית על אמצעי-הייצור היסודיים. אולם יתרונותיו מתבטאים לא רק בשינוי יסודי של יחסי הקניין. היא יוצרת תנאים לתכנון קבוע בעל אופי מדעי, לתעשייה מודרנית ביותר, לפיתוח בלתי מופרע של כל המשק, לפרופורציות נאותות בין ענפי הכלכלה, הייצור והצריכה וכדומה ולייצור על בסיס תוכנית.

הבעלות החברתית על כל אמצעי הייצור היסודיים תבטל את הסתירה הבלתי-מתיישבת בין האינטרסים של המעמדות החברתיים המנוגדים, העובדים — מחד, ובעלי-ההון — מאידך, ותשנה באורח יסודי את המבנה של החברה. החברה הסוציאליסטית תבטל את הניצול המעמדי והדיכוי הלאומי כלפי האוכלוסיה הערבית. המוני העמלים, רוב האוכלוסיה, ירכשו להלכה ולמעשה את הזכות להכרעה בשאלות כלכליות ומדיניות בעלות חשיבות חיונית.

השילוב הקבוע בין הבעלות החברתית על אמצעי הייצור היסודיים לבין העמקה של הדמוקראטיה, חופש היצירה וחופש הביקורת ושיתוף מלא קבוע של המוני העם בשלטון — יהווה ערובה להומאניזם סוציאליסטי, לדמוקראטיה פוליטית וכלכלית לשלטון העם העובד במלוא מובן המלה.

החברה החדשה תהא זקוקה לאנשים בעלי רמה גבוהה של השכלה ופיתוח כלצדדי. מאידך היא עצמה תיצור תנאים טובים ביותר לפיתוח האישיות של כל אדם באורח רב-גווני מקסימלי. החברה הסוציאליסטית היא המסוגלת להעניק לחברה ככלל וכן לכל פרט את מלוא התנאים החומריים והתרבותיים להתפתחות כל-צדדית ולשקוד על ערכים אנושיים ומוסריים. שיטה חברתית סוציאליסטית, המותאמת לתנאים הישראליים, תאפשר להתגבר באורח יסודי על העיוותים במבנה המשק, על אי היציבות הכלכלית והמשברים הפוקדים את ארצנו, תאפשר להבטיח תעסוקה קבועה לכל דורשיה ולהשתמש באורח יוצר ומלא בכשרון של העם ובמרצו הרב לטובת העם לסיפוק הצרכים החומריים והתרבותיים הגדלים בהתמדה. בד בבד עם

פיתוח מלוא פושר היצור תגדיל החברה הסוציאליסטית באותו זמן עצמו את כושר-הקנייה של כל השכבות העמלות בחברה.

בכינון שיטה סוציאליסטית ימלא מעמד הפועלים את שליחותו ההיסטורית לבסס את החברה הישראלית על יסודות של צדק חברתי ואחוות עמים. גורם מכריע במעבר לסוציאליזם יהיה ליכוד כחותיו של מעמד הפועלים, פעילות העמלים עצמם והעלאת המאבק המעמדי לשלב חדש לשלב של מערכות לתמורות דמוקראטיות בכלכלה ובחברה. זה יבוא כתוצאה מן השכנוע בדבר אי-הצדק שבשיטה הקפיטליסטית ובדבר האפשרות והוודאות שהעם העובד יהיה האדון האמתי על עושרה של ארצנו.

ישראל סוציאליסטית תקיים יחסי ידידות עם העמים הנאבקים לאי תלות וקידמה והבונים סוציאליזם, היא תוכל לשמש דוגמה בשטחים כלכליים וחברתיים שונים ולהושיט עזרה לעמים שונים ובוודאי תיעזר גם באורח הדדי על ידי ארצות ידידותיות.

מעבר שלוו

אנו שואפים להגיע אל הסוציאליזם בישראל בדרך שלווה ללא מלחמת אזרחים, בדרך רכישת רוב רובו של העם העובד לחזון הצדק החברתי. בתנאים הבינלאומיים הנוכחיים שנתהוו לאחר מלחמת העולם השנייה עם תקומתה של שיטה סוציאליסטית עולמית, נוצרה אפשרות למעבר לסוציאליזם בלי מלחמת אזרחים. מעבר שליו — משמעותו פיתוח המאבק המעמדי מבחינה רעיונית, כלכלית ומדינית ורכישת רוב העם לתמיכה בתמורות סוציאליסטיות.

בתקופה בת-זמננו יש סיכוי להגיע לסוציאליזם בדרך שלווה. התמורות הסוציאליסטיות תתחוללנה, רק כאשר ירצו בהן וייאבקו למענן מעמד הפועלים והמוני-העם הרחבים וכאשר יהיו איתנים בהחלטתם להגן על המהפכה גם במקרה של התנגדות אלימה מצד המעמדות המנצלים.

שינויים דמוקראטיים בכלכלת ישראל החודרים לתחום הסטרוקטורה של ההון המונופוליסטי, מקימים פיקוח ציבורי ומגבילים את שלטונו של ההון, עשויים להיות חלק של תמורות מהפכניות עמוקות יותר בדרך המובילה אל הסוציאליזם.

יסוד חשוב לכך תהיה התפתחות רחבה של מאבקים מעמדיים ותנועה של שביתות והפגנות שמטרתן להגן על העובדים, בעיר ובכפר, לשתף אותם בהכרעות על תהליך הייצור, להגביל את שלטון ההון, לכוון ממשלת העם העובד, להבטיח את העצמאות הלאומית והשלום. בצד התנועה המהפכנית ברחוב יכול להתהוות רוב בכנסת כאשר חלק גדול של העם העובד בישראל ישתכנע מנפיונו העצמי בצורך החיוני לחולל תמורות סוציאליסטיות.

את האופי המהפכני של הדרך לסוציאליזם קובע לא מעבר אלים, אלא שינוי יסודי בתחום הבעלות על אמצעי הייצור היסודיים, שינוי ביהסים ההדדיים בין המעמדות החברתיים.

העובדה שהממשלה מעודדת את ההון הגדול ואת זכויות היתר שלו — תביא להתרחבות היקף המאבקים המעמדיים. מעבר לסוציאליזם יהיה תוצאה של תמורות כלכליות ופוליטיות רבות אשר תחילתן בהתפתחויות בעלות אופי אנטימונופוליסטי והמשכן בתמורות אנטיקאפיטליסטיות, כלומר בעלות אופי חברתי סוציאליסטי.

הדמוקראטיה הפרלמנטארית

הננו מתייחסים בכבוד לחירויות הדמוקראטיות שנרכשו ע"י המוני העם במאבקים מעמדיים, חברתיים וכלליים ממושכים במסגרת השיטה הקפיטליסטית. חירויות דמוקראטיות אלו אינן ניתנות בשום מקרה לצמצום אלא רק להרחבה ולהעמקה.

חירויות אלו מהוות נכס חשוב ובסיס לפיתוח מערכות נוספות להעמקתה של הדמוקראטיה.

הסוציאליזם המדעי מלמד והמציאות מאשרת, כי קיים קשר פנימי עמוק בין המאבק הציבורי לדמוקראטיה לבין המערכה ההיסטורית להגשמת הסוציאליזם. לא ייתכן להגיע לסוציאליזם בלי להיאבק להעמקת חירויות דמוקראטיות. יחד עם זאת לא תיתכן העמקה מירבית של הדמוקראטיה בלעדי ההעפלה אל שיטה חברתית חדשה, אל שיטה סוציאליסטית. בישראל תיכון דמוקראטיה חברתית כלצדדית רק לאחר ביטול שלטון בעלי ההון הגדול על אמצעי הייצור, כאשר השלטון המכריע בחיים הכלכליים והפוליטיים יהיה בידי העם העובד.

הדמוקראטיה הפרלמנטארית בישראל — היא אחד ההישגים החשובים של מערכות הקידמה בארצנו, אם כי איננו מתעלמים ממיגבלותיה בתחומי השיטה הקפיטליסטית. השלטון בחברה הקפיטליסטית מתנקש בחירויות דמוקרטיות שונות כאשר בעלי ההון חוששים, כי חירויות מסוימות שנרכשו על ידי העובדים עלולות להזיק לאינטרסים החומריים או הפוליטיים המעמדיים הצרים שלהם. הצעת החוק בדבר חובת הודעה מוקדמת בטרם שביתה מהווה נסיון להגביל את חופש השביתה שנרכש על ידי העובדים במאבקים ממושכים, בזמן המנדט הבריטי בא"י. התוכנית להעלות את אחוז החסימה בבחירות לכנסת מאחז אחד לחמשה למרות שלמפלגת השלטון „עבודה" במערך שלה עם מפ"ם מובטח רוב, מוכיחה על הנסיונות האנטידמוקרטיים למנוע באורח אדמיניסטרטיבי את הייצוג של כוחות אופוזיציוניים שמאליים. במקום המצב הנוכחי הבלתי־תקין בו הכנסת מקבלת במקרים רבים אינפורמציה על הכרעות חשובות ביותר שנפלו באורח סודי בממשלה או על־ידי קבוצת שרים בלבד, הרי בישראל הסוציאליסטית תהיה הכנסת למוסד העליון המכריע הלכה למעשה בכל השאלות החשובות, מפקח על הממשלה ומדריך את מדיניותה. היא תעניק למדינה חוקה נאורה ומתקדמת שתבטא את הריבונות הלאומית ואת שלטון־העם שבמרכזו העם העובד. השיטה הסוציאליסטית תחזק את סמכות הכנסת ותבצר אותה כמוסד המחוקק העליון. הסוציאליזם — פירושו לא רק הלאמת כל אמצעי הייצור היסודיים, אלא מערכת יחסים חדשה שוחרת שלום ומתקדמת בין העמים היהודי והערבי ובין בני האדם בכלל על יסוד של כבוד לאדם, לעמלו וליצירתו, הומאניזם ואחוות־עמים.

היסוד המוסרי שבשיטה הסוציאליסטית — האדם לאדם אח, עם לעם — ידיד, פיתוח אישיותו ויחסים אנושיים בין אדם לרעהו. הסוציאליזם — משמעותו פיסגת הדאגה לאדם. לפי תפיסתנו הדמוקראטית, ישראל הסוציאליסטית לא תגרוס עונש מוות.

ישראל הסוציאליסטית תבטיח הלכה למעשה את חופש הדיבור, הפירסום, ההתקהלות וההתארגנות הציבורית — פרט למטיפים לשנאה לאומית,

לגזענות ולמלחמה. הטפה לשנאה לאומית, לגזענות ולמלחמה תיאסר על פי החוק. הסוציאליזם בישראל יבטיח חופש גם למפלגות שאינן גורסות סוציאליזם, אולם מכבדות את החוק הסוציאליסטי ופועלות במסגרתו.

זכותם של תושבי ישראל ואירגונייהם הציבוריים למתוח ביקורת על מדיניות השלטון או ליקויים בשלטון הסוציאליסטי תובטח במלואה. על מוסדות השלטון המקומיים והמרכזיים יהיה להקשיב לביקורת ולהסיק ממנה מסקנות לתיקון השגיאות. לשלטון העם אין יסוד לחשוש מפני ביקורת. חופש הבעת הדעה וחופש הביקורת יקרבו את המוני העם להתעניין באורח פעיל בבעיות היסוד של המדינה וליטול אחריות בעד פתרונן הצודק לטובתו של העם.

היתרונות של הסוציאליזם מבחינת העלאת רמת החיים, הפיתוח הכלכלי, התרבות וכו', הם הם שישכנעו את מתנגדיו האפשריים לתמוך בשיטה הסוציאליסטית.

שותפות אינטרסים בין עובדים דתיים ובלתי-דתיים

ביוצאינו מתוך הנחה עקרונית כי לכל העובדים אינטרס מעמדי משותף הננו מדגישים כי רואים אנו בעובדים בעלי-אמונה דתית אחים למאבק יחד עם העובדים הבלתי-דתיים במערכות האיגוד-מקצועי והמדיניות למען תמורות דמוקרטיות וסוציאליסטיות בישראל. הבדלי הדעות אם מקור בריאת העולם היא הומרית או רוחנית שייכים לתחום ההגות ולא למאבק היומיומי הפוליטי. דעתנו אנו על מקור בריאת-העולם היא מטריאליסטית, אולם ההבדלים בין השקפת העולם המטריאליסטית לבין זו הדתית אינם צריכים להוות יסוד לפירוד במערכות המשותפות של העובדים. הקומוניסטים, הסוציאליסטים, רוב תושבי ישראל מצדדים בהפרדת הדת מן המדינה. חוקת ישראל הסוציאליסטית תבטל את החוקים הרבניים המשפילים את כבוד האשה ומפלים אותה לרעה (למשל, חוק נשואין וגירושין), היא תבסס את חוקי האישות על יסודות חילוניים ונאורים ותעניק בעת ובעונה אחת לכל האנשים המאמינים חופש הפולחן הדתי. כשם שבמקומות עבודה מתלכדים העובדים הדתיים והבלתי-דתיים בהגנה על זכויותיהם כך טבעי יהיה שיפעלו תוך שותפות, הבנה הדדית ואחוזה במערכות הגדולות לשלום, אי תלות, דימוקראטיה וסוציאליזם.

קניין אישי

ביטול הקניין הפרטי על אמצעי הייצור היסודיים יבטל ניצול אדם ע"י אדם. קנה מידה יחידי לערך האדם יהיה — עמלו, חריצותו ומידותיו הטובות. היות וכל אדם יקבל תמורה בהתאם לעמלו הרי כל מה שישתכר יהיה לקנינו האישי. החברה הסוציאליסטית תתייחס בכבוד לעמל ולקניין האישי של האדם. יותר מזאת, השיטה החברתית הסוציאליסטית תאפשר לאנשים העובדים לצבור קניין אישי במידה גדולה יותר מאשר מאפשרת השיטה הקאפיטליסטית. ההגבלה היחידה תתבטא בכך, שאסור יהיה להפוך את הקניין האישי לאמצעי לניצול חומרי או כלשהו אחר של אדם אחר.

חוקי המדינה הסוציאליסטית יבטיחו, כי הקניין האישי יעבור בירושה. נידול ההכנסה הלאומית בחברה הסוציאליסטית יהיה מכוון להעלאת רמת החיים והצריכה, ולפיתוח כללי של הייצור, השירותים, המדע, התרבות. אם אדם יהיה באורח זמני בלתי-מסוגל לעבודה, לא תהא לו סיבה לדאוג לקיומו החומרי. אנשים קשישים ייהנו מיחס כבוד, קיום חומרי מובטח. החברה הסוציאליסטית תראה לחובתה לערוב להבטחת אורחיה ברמת חיים גאותה. לא יכביד יותר עול של תשלומי משכנתאות הגובעים מרכישת שיכון בחברה הקפיטליסטית, היות ובניית דירה לא תהא מבוססת על יסודות קפיטליסטיים. יופחת הפחתה יסודית נטל המסים והוא לא יכביד על עובדים, בעלי-מלאכה, אנשי התיישבות, אינטליגנציה כפי שהוא מכביד בשיטה הקפיטליסטית. הביטוח הסוציאלי יועלה, יורחב הרחבה ניכרת ויקיף את כל השטחים של הביטוח וישופר באורח יסודי. השיטה הסוציאליסטית תאפשר להתגבר על קללת האבטלה. האדם העובד יהיה משוחרר מן הדאגה למקום עבודה. הזכות לעבודה תובטח בחברה הסוציאליסטית הלכה למעשה.

רפורמות סטרוקטורליות דמוקראטיות

על סדר היום של המציאות הכלכלית והחברתית בישראל — עומדת המערכה לשינויים איכותיים דמוקראטיים במשק ובמדיניות השלטון. הם יתבטאו בהגבלת שלטון המונופולים, בפיקוח ציבורי דמוקראטי על מערכת הבנקאות, בשיתוף הפועלים בהנהלות המפעלים של חברת העובדים, של המפעלים הפרטיים, הממשלתיים, וכן של החברות הגדולות; זה יתבטא בחוק להבטחת תעסוקה, בשינוי מבנה המסים וכו'. הדרך לרפורמות סטרוקטוראליות היא בפיתוח המאבק המעמדי, בהרחבתו ובהעלתו לשלב יותר גבוה לשלב של קשר בין הדרישות הכלכליות, האיגוד-מקצועיות עם דרישות תחוקתיות ופוליטיות. בשלב יותר גבוה זה יעמידו העובדים במקומות עבודה וכן מפלגות פועלים דרישות לתמורות פוליטיות דמוקראטיות.

התמורות הדמוקראטיות שתתחוללנה בתוך השיטה החברתית הקפיטליסטית לא תהיינה סוף פסוק להתפתחות, אלא מנוף להמשך המערכה לתמורות סוציאליסטיות. התנאים החומריים למעבר מהפכני לבעלות חברתית על אמצעי הייצור נעשים יותר ויותר בשלים. ריפורמה סטרוקטוראלית דמוקראטית ניכרת אשר תגביל באורח ממשי את שלטון היחיד של ההון הגדול, תהיה בעלת ערך רב כשלעצמה, ובעת ובעונה אחת, תהווה צעד המקדם את התמורות הסוציאליסטיות.

בה במידה שציבור הפועלים ירחיב את תחום המאבק שלו — ויעבור מדרישות יומיומיות כלכליות שלו לתביעות המבטאות את האינטרס של כלל שכבות העם העובד בכיוון שינויים דמוקראטיים, באותה מידה הוא יבליט את מעמדו המרכזי בחברה ובמערכות לקידומה הכלכלי והחברתי הכללי.

השביתה הסולידארית של העובדים בבית-חרושת „אוסם“ בבני-ברק הצליחה לבטל הפסקות עבודה שרירותיות (בקיץ 1968). יש יסוד שאיגוד פועלי המזון, הסתדרות העובדים ומפלגות פועלים יציגו על סדר היום את התביעה מן הכנסת לחוקק חוק, המעניק סמכות לאספת העובדים במקום-העבודה לבטל את הפסקת העבודה השרירותית. חקיקה כזו תיתן תוקף להישגים שהשיגו העובדים במאבקם המעמדי במקומות עבודה בודדים

ותעניק לעובדים בהם סמכות המגיעה להם בעקבות משקלם המרכזי בתהליך הייצור.

ההכרח באחדות פעולה של מעמד הפועלים

הסוציאליזם יבוא כאשר רוב רובו של מעמד הפועלים יכיר בחיוניותו. איננו מתיימרים למונופול על סוציאליזם. חוגים רחבים בקרב עמלי ישראל שואפים לצדק חברתי. אחדות פעולה שתתחשל במערכות משותפות במקומות העבודה נגד ההון הגדול, תהווה כוח עצום ובלתי מנוצח. בתנועת השביתות המתפתחת בישראל עוברים עמלי ארצנו בית ספר חשוב ביותר, לומדים את ההכרח העליון של אחדות פעולה של כל העובדים ללא הבדל השקפה פוליטית והשתייכות מפלגתית למען המטרות המשותפות היומיומיות והרחבות יותר של העובדים שיתוף פעולה בין סוציאליסטים לבין קומוניסטים, דתיים ועובדים בלתי-מפלגתיים אפשרי בהחלט. למרות חילוקי דעות פוליטיים ורעיוניים היות והמשותף בין הסוציאליסטים לבין הקומוניסטים רב יותר וחזק יותר מאשר המפריד.

אחדות-פעולה קומוניסטית-סוציאליסטית איננה בבחינת צורך זמני אלא צורך קבוע וחיוני למען רכישת רוב רובה של תנועת הפועלים לתמיכה ברעיונות הסוציאליזם, למען חולל תמורות סוציאליסטיות, וכן בתקופת ביצורו של המשטר הסוציאליסטי.

בליכוד מעמד הפועלים עם כוחות דמוקראטיים אחרים, על יסוד נאמנות מעמדית ולאומית אפשר להתגבר על כוחו הכלכלי והפוליטי של הקאפיטאליזם המונופוליסטי.

שאלות רבות עומדות עתה באור חדש המאפשר קירבה יותר גדולה בין קומוניסטים לבין סוציאליסטים במקום המחלוקת שהיתה ביניהם בעבר. (למשל, על האפשרות למעבר שליו לסוציאליזם).

לא מפלגת פועלים אחת, לבדה, יהא בכוחה להגשים תמורות כלכליות ופוליטיות יסודיות בחברה. שיתוף-פעולה בין מפלגות פועלים למען מערכת השלום והסוציאליזם אין משמעותו דווקא מיזוג המפלגות אלא מאפשר בהחלט תיאום פרוגרמטי. אין אנו גורסים שאיזושהי מבין מפלגות הפועלים — לא הקומוניסטית ולא הסוציאליסטית תתבענה לעצמן תפקיד מנהיג ביחס למפלגות אחרות. המעבר לסוציאליזם מניח אחדות-פעולה מבוססת על אימון הדדי בין המפלגות, המהוות יחד חזית לפעולה משותפת. זה אפשרי כמובן רק על יסוד שוויון זכויות מלא ביניהם. איזו מבין מפלגות-הפועלים תהא המדריכה בדרך אל הסוציאליזם בישראל בפועל ממש, זה יקבע מהלך ההתפתחות, על פי מידת תרומתה של כל אחת מהן לעניין קידום הסוציאליזם, הלכה למעשה.

מטרת מפלגתנו הקומוניסטית איננה להחליש מפלגות פועלים אחרות. הגורם העיקרי המחליש את מפלגות הפועלים זוהי הסתערות אגף הימין נגד פועלים בעלי עמדה מעמדית, טיפוח פירוד בין עובדים על יסוד פוליטי, עדתי או לאומי ולחץ עליהם להשלים עם גזרות של ההון הגדול.

תפקיד חשוב במערכה למען הסוציאליזם תמלא מפלגת פועלים, אשר בפעילותה תהא מודרכת על-ידי הסוציאליזם המדעי, על יסוד מיזוג מלא וקבוע בין פטריוטיזם ישראלי ואינטרנאציונליזם פרוליטארי.

מקומו המרכזי של מעמד הפועלים בחברה הישראלית

מעמד הפועלים וכלל העובדים השכירים אינם גורם צדדי אלא מהווים את הרוב המכריע בחברה הישראלית. הוא הכוח המרכזי בייצור כל הנכסים החומריים, ואילו הוא עצמו משולל קניין פרטי על אמצעי הייצור. לפי הנתונים של המכון לחקר כלכלי וחברתי של הוועה"פ ממרס 1968, ציבור העובדים השכירים הישראלי מהווה 72.5 אחוז מן המפרנסים בחברה הישראלית.

מספר העובדים השכירים מכלל המועסקים עלה בחמש השנים האחרונות מ-68.9 אחוז ל-72.5 אחוז, דבר המעיד על מגמה של עליית משקל השכירים מכלל המועסקים.

היקף כל העובדים השכירים ב-1967 במספרים מוחלטים הגיע ל-605 אלף, מהם 174 אלף בתעשייה ובמלאכה, 184 אלף בשירותים ממשלתיים צבוריים ועסקיים, ובנייה 53 אלף.

מעמד הפועלים הוא היוצר את כל הערכים החומריים ולמרות זאת אין לו השפעה על תהליכי הייצור. מעמד הפועלים הוא המתקדם ביותר בחברה. הוא נמצא ליד אמצעי הייצור המתקדמים. שיפור רמת-חיו קשור עם קידמה טכנית, פיתוח כלכלי, הרחבת הדמוקרטיה וקידמה חברתית כללית. האינטליגנציה העובדת, המדעית והיוצרת גם היא מהווה חלק של העם העובד במובנו הרחב של מושג זה, נפגעת על-ידי השיטה הקפיטליסטית ומעוניינת לפי מצבה החומרי ושאיפותיה בשיטה של צדק חברתי.

ציבור המהנדסים, הטכנאים, המורים, האחיות — גם הם עובדים שכירים העלולים להיפגע אי פעם בשיטה החברתית הקאפיטליסטית מפוטורים והנפגעים כבר עתה מן היוקר, שיטת המסים וכו'.

התמורה החברתית הסוציאליסטית היא האלטרנטיבה הנבונה והצודקת למצבו הנוכחי של רוב רובו של העם העובד הישראלי.

הסוציאליזם לא יבוא מאליו. למען הגשמתו הכרחית פעילות ציבורית מאורגנת לפיתוח המאבק המעמדי והפוליטי נגד הניצול המעמדי. עם התפתחות כוחות הייצור — גדל בהתמדה משקלו של מעמד הפועלים — בחברה הישראלית. בתוקף מצבו החברתי נמצא הוא בסתירה בלתי-מתיישבת עם יחסי הקניין הקפיטליסטיים. השאיפה להגיע לשיטה חברתית של צדק סוציאלי היא לא רק לטובתו של העם העובד אלא ממוזגת עם אינטרס הפיתוח והקידמה של ישראל. מעמד הפועלים מהווה את הנושא החברתי המרכזי למערכה להרחבת הדמוקרטיה הכללית והפוליטית וכן למעבר לסוציאליזם.

שלטון ההון המונופוליסטי במשק

בניגוד לדעה של בעלי האידאולוגיה הריפורמיסטית כאילו בישראל אין בעלי הון גדול ועל כן אין נגד מי לנהל את המאבק המעמדי, מוכיחות העובדות, כי במשק ישראלי מתחזק שלטונו של ההון המונופוליסטי.

התהליך האופייני במשק הישראלי הוא ריכוז גובר של הייצור והתארגנות מונופוליסטית. אם כי החברה הישראלית מורכבת ברובה מעובדים שכירים, הרי העוצמה המשקית נמצאת לא בידי העם העובד אלא בידי קבוצות הון

פרטיות. השפעתן מתפשטת על ענפים רבים: בנקאות, ביטוח, תעשייה, עסקי קרקעות, יבוא וייצוא, נכסי-דלא ניידי וכו'. מתרחב היקף הקארטלים אשר על יסודם חותמים בעלי-מפעלים הסכמים הדדיים בדבר העלאת מחירים במקסימום אפשרי, קובעים מכסות ייצור, מחלקים את השווקים והרווחים וכו'.

בהכוונת המשק הישראלי מכריעים ביסודו של דבר לא צרכי הפיתוח ואינטרס הצרכנים אלא האינטרסים המעמדיים של בעלי ההון הגדול, אשר משתלטים על מפעלים זעירים ובינוניים בענפים כלכליים שונים. מספר המועסקים במפעלים גדולים עלה יותר מאשר עלה מספר המועסקים הכללי. הימצאות של מאות פועלים ישראליים במפעלים גדולים יוצרת תנאים נוחים להעמקת ההכרה המעמדית. הרוב המכריע של התעשייה הגדולה בישראל (מפעלים המעסיקים למעלה מ-50 עובדים) הוא בבעלות פרטית.

ההתארגנות המונופוליסטית המתרחבת המביאה להעלאה מלאכותית של מחירים ורווחים — מבליטה את העובדה כי הבעלות הפרטית על אמצעי-ייצור מביאה יתרון כלכלי לקומץ קטן של בעלי הון גדול, מקומי וזר. ואילו להמוני העובדים מביאה הבעלות הפרטית על אמצעי-הייצור היסודיים — ניצול מעמדי גובר, מצוקה, אי בטחון במקום העבודה, ופער מתרחב בין השכר הריאלי לבין הצרכים החומריים והתרבותיים של העובדים המתרחבים בהתמדה.

הדו"ח של בנק ישראל מוכיח, כי בקרוב לשני שליש מן התעשייה הישראלית ריכוז שלושת היצרנים הגדולים ביותר 63 אחוז מכלל התפוקה של המוצר הנתון. ששה היצרנים הגדולים ביותר מכל מוצר ריכוז בממוצע 76 אחוז מכלל התפוקה של המוצר.

דו"ח בנק ישראל מציין, כי בארצות שונות מוגדרת ריכוזיות בשיעור של 30 אחוז מכלל התפוקה במוצר כמצב מונופולין. מכאן המסקנה, כי דרגת הריכוז בתעשייה הישראלית נחשבת כגבוהה בהשוואה למקובל בארצות חוץ שונות.

בחיבור של הכלכלנים ש. זרחי וא. אחיעזרא שפורסם ב"בשער" מס' 62 צויינה התגבשות קבוצות הון פרטיות חזקות, פעילותן וממדי התפשטותן על רוב ענפי המשק. הן נהפכות לגורם המרכזי בידו מידה גדולה של שלטון כלכלי ומסוגל להכתיב את תנאיו.

ארבע קבוצות ההון הפרטיות המובהקות: קבוצת בנק דיסקונט, קבוצת החברה המרכזית למסחר והשקעות, קבוצת החברה הכלכלית לא"י (פי. אי. סי.) (הקבוצה החדשה של וולפסון, וכן קבוצת בל"ל).

קבוצת בעלי ההון המתרכזות סביב בנק דיסקונט היא אחת מן הבולטות והעשירות ביותר במשק הישראלי. בנק דיסקונט הוא אחד משלושת הבנקים הגדולים בעלי ההשפעה המכרעת על משק הכספים הישראלי. לפי הנתונים שפורסמו בעתונות הגיע בסוף 1967 היקף פקדונותיו ל-1,697 מיליון לירות, שהם 26 אחוז מכלל הפקדונות במוסדות הבנקאיים בישראל.

ממדי ההשפעה של קבוצות ההון הגדולות

השקעות החברה להשקעות של בנק דיסקונט היו לסוף מארס 1966 מסועפות ביותר על פני רוב ענפי המשק הישראלי. היא השקיעה סכומים גדולים ורכשה השפעה במפעלי יסוד של המשק כגון מפעלי ים-המלח, (1 מיליון), מפעלים פטרוכימיים (0.5 מיליון) בחברה "דלק" (2.4 מיליון) בקו

צנור אילת (0.7 מיליון), היא השקיעה 3.6 מיליון לירות (33 אחוז) בבנק פיתוח ומשכנתאות ובאוצר השלטון המקומי (0.5 מיליון). יש לה 50 אחוז מכלל המניות בבית החרושת האלקטרו מכני „אלקו“, 22 אחוז מן המניות בבית חרושת לצמיגים „שמשון“ 18 אחוז ב„ארגמן“, 29 אחוז ב„ישקר“, 60 אחוז ב„אלרון“, 80 אחוז מכלל המניות במפעל הטכסטיל „פולארינג“, וכן במפעל למוצרי סיכה וכימיקלים „שמטן“, 49 אחוז במפעל ראדיו „פילוט“, השקעות בחברת נכסים ובניין. יש לה מניות בחברת המהדרין, נטיעות הדרום ובמפעלים רבים נוספים. וכך מגלה החברה להשקעות של בנק דיסקונט פעילות בתחום התעשייה, עסקי מקרקעין, נכסי דלא ניידי, בנקאות, ביטוח ומסחר. על ידי השיטה של פיזור השקעות ברוב חלקי המשק וניצול הודמיות לשם תפיסת עמדות הצליחה קבוצת בנק דיסקונט לבצר לעצמה השפעה כלכלית ועמדות במפעלים רבים וענפים שונים של המשק הישראלי. עיקר רווחיה של חברת בנק דיסקונט באים לא מן הייצור, אלא מעסקי אשראי ופעולות פינאנסיות שונות וכן מנכסי דלא ניידי ועסקי תיווך.

החברה המרכזית למסחר והשקעות הנה קבוצת הון שנייה גדולה ובולט בה היסוד המסחרי. היא הוקמה ב־1944 ע"י חברות העוסקות בתחום המסחר הסיטונאי והיבוא, כגון חברת גרשון גורביץ בע"מ, האחים טיבר בע"מ, האחים סבירסקי, גליקמן בע"מ מן, ברמן וכו'.

היא רכשה יחד עם סולל בונה את מפעל המלט הגדול „נשר“, הקימה את המפעל ליציקה „אורדן“ בנתניה והינה שותף חשוב למפעל הצמיגים „שמשון“ ולמפעל הטכסטיל „כיתן דימונה“. החברה המרכזית להשקעה פעילה גם בתחום עיסקי-מקרקעין. היא רכשה 200 דונאם במפרץ חיפה והקימה שם מחסנים ומיבני-תעשייה. היא יסדה את החברה „צידוניה“. כמו־כן נמנית היא עם בעלי המניות העיקריים של חברת „אשדוד“ אשר קיבלה מרשות הפיתוח רבבות דונאמים במחירים כמעט אפסיים. החברה חודרת גם לעיסקי בנקאות וכספים: היא שולטת ב„בנק מימון“ המקומי, השקיעה אמצעים ניכרים ב„בנק צנטריד ברוסל“ ומפתחת גם עסקים פינאנסיים בשווייץ. חברה זו פעילה גם בתחום המסחר הפנימי ועסקי יבוא וייצוא. וכן יש לה השקעות בחברת „ליילאנד“ ובבנק לאומי לישראל וכו'.

מבחינת היקף השקעותיהם נחשבת למעשה החברה המרכזית לגדולה ביותר מבין חברות ההשקעה בארץ. היא קוצרת רווחים גבוהים.

קבוצת החברה הכלכלית לא"י—ארה"ב וכן הקבוצה החדשה וולפסון-קלור מאיר מרכזות, בידיהן הון חוץ.

החברה הכלכלית לא"י — היא חברה אמריקאית יהודית אשר הוקמה ב־1926 בארה"ב לשם פעולות עסקיות בארץ-ישראל. היא רכשה 8 אלפים דונאם קרקע במפרץ חיפה בשיתוף עם קק"ל. חלקים מקרקע זו נמכרו והיתר מוחזקים עד עתה על-ידי חברת הבת שלה חברת גב"ים לקרקעות. החברה הכלכלית מגלה פעילות בתחום הבנקאות והאשראי (החברה להלוואות" ובשעתו הבנק המרכזי למוסדות שותפיים), מלונאות (מלון המלך דוד), מפעלי מים, בנייה וכו'. היא השקיעה בחברת האשלג ובחברת החשמל הארצישראלית. החברה הכלכלית היא גם אחד השותפים העיקריים של חברת אשדוד, ומקיימת שתי חברות בת „נווה“ ו„יקום“, העוסקות בבנייה ועינייני מקרקעין. יחד עם זאת החלה החברה הכלכלית לחדור לתעשייה, השקיעה אמצעים במפעל הנייר הגדול בחדרה, במפעל הצמיגים „שמשון“, במפעלים פטרוכימיים בחיפה ובמפעלים שונים אחרים כגון „סוליתאן“, „שרפון“,

„טמבור“, „מכניקו“, „עסיס“, „אלרון“, „אביק“, „פרוטארום“, חברה לקופסאות פח וכו'. היא מהווה גם שותף חשוב לחברה המחזיקה בצינור הנפט תיפה—אילת וחברת המטעים „מהדריין“. היא מקיימת פעולות בתחומי הבנקאות, הביטוח וכן בענפים של התיירות, ההובלה והשיווק.

המיליונר האנגלי-יהודי יצחק וולפסון, המכהן כיו"ר החברה הבריטית הגדולה „גרייט אוניברסל סטורס“ (ג.א.ס.), מהווה גורם מרכזי בקבוצה זו. חברת האחים המקומית „מאיר“ קשורה בקבוצה זו וכן קשורים בה המיליונר הבריטי קלור וחברת „רסקו“. פעילות קבוצה זו בישראל מתנהלת בעיקר בחברת „פז“, ב„רסקו“, בג.א.ס. (גרייט אוניברסל סטורס), מפעלי האחים מאיר וכן חברת וולפסון-קלור-מאיר.

חברת „פז“ הוקמה ב-1958 כאשר קבוצת בעלי הון בריטיים בראשותו של י. וולפסון רכשה את המיתקנים הישנים של חברת „של“ והעבירה אותם לחברה חדשה „פז“. בבעלותה נמצאת רשת מסועפת של מתקנים לאכסנה ושירותים שונים. היא הקימה ב-1962 חברת השקעות בשם — „השקעות ופיתוח של פז בישראל“. חברת „פז“ התפתחה לקונצרן גדול השולט על שטחים שונים של שירותי דלק ותעשיות נפט בישראל.

ג.א.ס. — רסקו הוקמה ב-1956 ע"י החברה הבריטית „גרייט אוניברסל סטורס“ בשיתוף עם „רסקו“ בישראל. היא השקיעה כספים במפעל לציוד חשמלי „אלקטרה“, במפעל למיבנים טרומיים „ראסטרום“, במפעל האלקט-רוניקה „קול רון“ במפעלי „יאיר“ לציוד חשמל, במחלבת „טנא-נוגה“ וכו'.

משפחת מאיר היא בעלת „חברת השקעות מאיר“ השולטת במפעלי תעשייה שונים, כמו למשל במפעל למוצרי פלאסטיקה בפתח-תקווה, מפעל לייצור צמר ואריגים סינטטיים, במפעל לקלציום קרביד. חברה זו מהווה גם שותף יחד עם י. וולפסון ב„בנק לייצוא“. כמו כן יש להם אינטרסים מסועפים בחו"ל, בהיותם קשורים בחברות קבלניות המבצעות עבודות בנייה בארצות שונות באפריקה.

חברת וולפסון קלור מאיר פועלת בתחומי בנייה ופיתוח והצטרפה כשותף לחברת ג.א.ס.-רסקו.

ההון המונופוליסטי — בולם את הפיתוח

הטכניקה בת זמננו והאוטומטיזציה של הייצור, יכולים ליצור תנאים מצויינים לפיתוח המשק, אולם הבעלות הפרטית של בעלי ההון הגדול על אמצעי הייצור היסודיים מהווה גורם בולם את הפיתוח הבלתי מופרע. המונופוליציה המתרחבת בענפי המשק השונים משפיעה לרעה על כלכלת ישראל ועל רמת החיים של העובדים השכירים, בעלי מלאכה, ההתיישבות העובדת ושכבות עם רחבות.

ריכוז השפעה כלכלית של קבוצות הון אחדות במאות של מפעלים בענפי כלכלה שונים — משפיע בכיוון העלאת המחירים, עיוות במבנה הכלכלי לטובת הרחבת ענפי תעשייה קלה, הסתערות על זכויות והישגים של העובדים, הגברת האנרכיה המשקית. העמדות הכלכליות החזקות, שיש לקבוצות הון עשירות ביותר, (בהן הון מקומי וזר) בענפי משק שונים מעניקות להן אפשרויות השפעה על החקיקה הישראלית, על מערכת המסים,

על כיוון ההשקעות הממשלתיות, על התערבות המדינה נגד חופש המאבק המעמדי וכן על הפעלת לחץ של שרים בכיוון הקפאת שכר-עבודה והתנאים הסוציאליים.

מדיניות המיתון שנקבעה על-ידי הממשלה בשנת 1966 ו-1967 מהווה אחד הביטויים האופייניים לכך. הבעלות הקפיטאליסטית הפרטית על אמצעי הייצור היסודיים גורמת לכך שרדיפתם של בעלי ההון הגדול, המונופוליסטי, אחרי ריווח מקסימלי מהווה נקודת המוצא שלהם וזו מביאה לעתים לבלימת הפיתוח, לסגירת מפעלים שונים, למניעת ניצול כל כושר הייצור של הציוד, לעיכוב חיפוש אחרי אוצרות טבעיים (נפט) וכו'. המונופולים וכן הארגונים המעמדיים השונים של בעלי ההון, כגון התאחדות בעלי התעשייה, ארגון הקבלנים, „התאחדות האיכרים“, קבוצות יבואנים ויצואנים מפעילים את השפעתם על המנגנון הממשלתי בכיוון זכויות יתר לבעלי-ההון הגדול, תמריצים, מענקים, הלוואות על חשבון תקציב המדינה, אשר את רובו מממנים המוני העובדים. המונופולריות מחזקת את ההון הפינאנסי ואת הידוקו עם ההון התעשייתי. וכך יוצא, כי קומץ קטן של בעלי הון גדול, יש לו השפעה מכרעת על החיים הכלכליים, על העלאת מחירים, על ירידת ערך המטבע המקומית, צמצום חופש השביתה, ומתן תוקף חוקי למצבם המיוחס של בעלי ההון הגדול.

המגמה הקבועה של הממשלה להתאים את המשק הישראלי לאינטרסים של המונופולים, היבואנים והייצואנים הפרטיים, הבנקאים ויתר בעלי ההון הגדול, כמו למשל בתוכנית-המיתון, בפיתוח הלירה הישראלית, מחלישה את הכלכלה הישראלית, מצמצמת את האפשרויות בפיתוח ופוגעת בעם העובד, שהוא הוא הנושא המרכזי של הפיתוח.

בוועידת המיליונרים באביב 1968 בירושלים הציגו הם דרישות לממשלה: הקפאה נוספת של שכר העבודה, ובראש וראשונה — רפריבטיזציה של חברות ממלכתיות רווחיות. בינתיים החלה הממשלה בהגשמת תהליך זה בהעבירה את הבעלות על מספר של חברות ממלכתיות (מפעל תרגומי מדע, בנק לטפחות, בנק לפיתוח התעשייה) לידי חברת השקעות פרטית מחו"ל.

הסתירות המעמדיות — מחריפות

שלא בהתאם להשקפה של האידיאולוגים הרפורמיסטיים, כאילו נוצרת בארצנו חברת-שפע והניגודים המעמדיים נחלשים, מוכיחה המציאות, כי ניגודים אלה מחריפים וגדל הפער החברתי. שנות המיתון, 1966 ו-1967 הוכיחו כי גם עובדים ותיקים ובעלי מקצוע נפגעים על-ידי פיטורים שרירותיים. בשנים אלה חלה הורדה של השכר הנומינאלי והריאלי של חלק ניכר מבין העובדים. רווחי בעלי התעשייה הישראלים עלו מזמן מלחמת ששת הימים, מיוני 1967 ועד יוני 1968 — ב-300 עד 400 מיליון לירות. ברבע הראשון בלבד עלתה התפוקה לעובד בממוצע בכל התעשייה בשיעור של 13 אחוזים. באותו זמן עצמו לא קיבלו העובדים שום חלק בתוספת לתפוקה שלהם. בענפים מסויימים עלתה התפוקה לעובד עד ל-30%, בענף הגומי והפלסטיקה ב-30%, בכימיקלים ב-34% ובמכונות ב-25%. שכר העובדים לעומת זאת המשיך להיות מוקפא. עובדות אלו פורסמו בסקר על התעשייה

הישראלית ב-1968 בהוצאת המרכז לתיכנון במשרד המסחר והתעשייה. התרחבה התוצרת החקלאית וכן גדלה האוכלוסייה הזקוקה לתזונה נאה. למרות זאת מצטברים עודפי תוצרת של פירות, ירקות ומוצרי חלב. עודפים אלה — בהיקף של עשרות אלפים טונות מצטברים לא מפני שיש יותר מדי מצרכי מזון, אלא מפני שהמחירים גבוהים וכוח הקנייה של חלק ניכר מבין המוני העובדים מוגבל למדי.

בדיון בכנסת ביולי 1968 על משרד הסעד צויין, כי 19% מהכנסתו של כל המשפחות בארץ בשנת 1967 היתה פחות מ-400 ל"י לחודש וחלקם בסך הכל של הכנסות האוכלוסייה הגיע ל-4% בלבד. באותו זמן 10.6% מן המשפחות בעלות הכנסה גבוהה — מ-1500 ל"י לחודש ומעלה — חלקם בהכנסות הגיע ל-27%.

בעוד שאלפיים מיליונרים — מגדילים את רווחיהם בישראל מדי שנה בשנה, הרי מאה ועשרים אלף משפחות נמצאות בתחום טיפולו של משרד הסעד.

המכסה ליחיד היא 71 לחודש ולזוג — 110 ל"י. המכסה לשלוש נפשות — 124 ל"י לחודש, כלומר 35 ל"י לנפש. הקצבה זעומה זו אינה מאפשרת לחיות חיים אנושיים.

בעוד שהחוק הישראלי נותן ערבות לרווחים של בעלי ההון הוא אינו מבטיח תעסוקה למחוסרי עבודה. חוק עידוד השקעות הון משחרר בעלי הון זר ומקומי (במפעלים מאושרים) ממסים ונותן להם הטבות שונות. באותו זמן עצמו החלק הארי של מס ההכנסה נגבה מאת העובדים השכירים. הממשלה מעניקה חוקף חוקי להתארגנות הקארטלית והמונופוליסטית המעלה את המחירים והרווחים, באותו זמן עצמו מתכננת היא להגביל את חופש השביתה באמצעות חוק המטיל חובת הודעה מוקדמת בטרם שביתה ומחדירה את הבוררות באמצעות חוק בתי דין לעבודה.

המאזנים והדו"חות הכספיים של החברות והמפעלים לשנת הכספים שחלפה, מוכיחים שבעלי ההון הגדילו בהרבה את רווחיהם ב-1967 לעומת 1966. באותו זמן עצמו צומצמו במידה ניכרת תשלומי השכר לעובדים (במקומות שונים נשללו מאת העובדים פרמיות, קוצץ חלק מן השכר, נשללו זכויות סוציאליות כגון כוס חלב, צומצמו דמי הבראה, וכו').

בוועידת המיליונרים שהתקיימה באביב 1968 בירושלים הציגו בעלי ההון הזרים תביעות מאת הממשלה בכיוון הקלות נוספות במסים מן העשירים והטלתם על העובדים. מה הם ממדי זכויות היתר והרווחים המוענקים לבעלי ההון הגדול הזר על-ידי ממשלת ישראל מדגים ההסכם בין הממשלה לבין בעלי צינור הנפט.

לפי ההסכם שפורסם ביולי 1968 תשלם הממשלה לבעלים אלה לפחות 15 מיליון דולאר יותר מאשר הם השקיעו בנוסף לרווחים שהפיקו עד כה. בהסכם בין ממשלת ישראל לבין בעלי צינור הנפט נקבע כי הממשלה תשלם להם בעד הצינור והרווחים המובטחים עליו עד 1975 — 22 מיליון דולאר במזומן. נוסף לכך תשלם להם הממשלה עוד 4 מיליון דולאר בעד הזכויות הבלעדי להובלת נפט עד לשנת 2000. („על המשמר" — 11.7.1968), אותו הזמן עצמו ממשיכים רבבות עובדים ישראליים לעבוד בעבודות יזומות בשכר ירוד ובעבודה חלקית ואילו הממשלה טוענת שאין לה אמצעים ליצור למענם מקומות תעסוקה קבועים ופרנסה בכבוד.

היקפם של שלושת הסקטורים — הפרטי, ההסתדרותי והממלכתי

אחד הקווים האופייניים למשק הישראלי הוא, כי קיים בו סקטור פרטי ביחד עם סקטור ההסתדרותי וממלכתי.

הסקטור הציבורי מהווה הוכחה כי הבעלות הפרטית על אמצעי הייצור איננה תנאי הכרח למשק. למרות הסתירות הפנימיות בתוך המשק ההסתדרותי והממלכתי והניצול המעמדי הקיים בו, הרי עצם עובדת קיומו של מיגזר ציבורי — מקלה על המערכה ההיסטורית לתמורות סוציאליסטיות בחברה הישראלית.

המחקר של ברקאי מביא נתונים על התחלקות המועסקים בין הסקטור הממלכתי, הסקטור ההסתדרותי והסקטור הפרטי במשק הישראלי.

בחקלאות יש למשק ההסתדרות 47.6%, למשק הממלכתי 1.4% ולסקטור הפרטי — 51%. בתעשייה ובמחצבים יש למשק ההסתדרותי 17.5%, למשק הממלכתי 2.4% ולסקטור הפרטי — 80%. בבנייה יש למשק ההסתדרות — 26.6%, למשק הממלכתי — 6.3% ולסקטור הפרטי — 67%. בתחבורה — יש למשק ההסתדרותי — 22.3%, למשק הממלכתי — 32.4% ולסקטור הפרטי — 45.3%.

במסחר כספים ושירותים צבוריים ואישיים — יש למשק ההסתדרותי — 15.7%, לממלכתי 30.4% ולסקטור הפרטי 53.9%.

המסקנות מן הנתונים הללו הן, כי מבחינת ההיקף של המועסקים, הסקטור הפרטי מכריע בתעשייה ובמחצבים, בבנייה, במסחר וכספים ושירותים. בחקלאות יש מקום ניכר מאוד, כמעט מחצית, למשק ההסתדרותי. משקל ניכר יש לתחבורה במשק הממלכתי.

הריבוי של צורות הבעלות מהווה אחת התופעות האופייניות של המשק הישראלי. קיומו של סקטור ציבורי (ההסתדרותי ממלכתי) בעל משקל בענפי משק שונים אינו מבטל את החוקי ההיסטוריים של הקפיטאליזם. אולם הוא מדגים, כי אין הכרח אוכייקטיבי בבעלות פרטית קפיטאליסטית כדי להניע את גלגלי המשק.

הסקטור הפרטי וההסתדרותי בתעשייה

האידיאולוגים הרפורמיסטיים מפיצים את התורה שבארצנו אין צורך במאבק מעמדי היות ובעלי הון פרטי „כמעט ואינם“ ולדעתם אין צורך מי לנהל מאבק מעמדי. הנתונים הסטטיסטיים המדויקים מוכיחים כי שלושת רבעי מכלל המועסקים — עובדים בתעשייה השייכת לסקטור הפרטי.

לפי הנתונים הממשלתיים בעניין המימצאים העיקריים של התעשייה והמלאכה שפורסמו על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ב־1966 נפקדו 24,500 מפעלי תעשייה ומלאכה אשר העסיקו 222,792 מועסקים. מבין המפעלים שנפקדו, 15,000 הם מפעלים המעסיקים שכירים ובהם 211,000 מועסקים ושאר המפעלים היו של עצמאיים שאינם מעסיקים שכירים. ב־632 המפעלים הגדולים, המעסיקים 50 עובדים ומעלה ומהווים 2.8%

מסך מפעלי התעשייה, עובדים 104,000 מועסקים, שהם כ-47% מכלל המועסקים בתעשייה. הרוב המכריע של המפעלים בתעשייה (כ-93%) ובהם 76% מכלל המועסקים הם בסקטור הפרטי, כלומר בבעלות הון קפיטאליסטית פרטית.

כ-5.5% מכלל המפעלים ובהם 15% מכלל המועסקים שייכים לסקטור ההסתדרותי. ואילו שאר 1.2% המפעלים בתעשייה ובהם 8.5% מכלל המועסקים הם בסקטור הציבורי. לעומת זאת מבחינת חיקף העובדים במפעלים, מוכיחים הנתונים, כי הממוצע הגדול ביותר של מועסקים למפעל נמצא במפעלי הסקטור הציבורי (66 מועסקים למפעל). שני בגודלו — הסקטור ההסתדרותי — (כ-25 מועסקים למפעל). ואילו הממוצע הנמוך ביותר הוא זה שבסקטור הפרטי (כ-7.4 מועסקים למפעל).

במפעלים שבבעלות פרטית, מועסקים למעלה מ-80 אחוז של העובדים בענפים הבאים: ענף היהלומים (99.8 אחוז מן המועסקים), ענף הטכסטיל (כ-92 אחוז), ענף הניר, הקרטון ומוצריהם (כ-92 אחוז). עור ומוצרי (כ-91 אחוז) ענף ההלבשה (כ-88 אחוז) וענף מוצרי גומי ופלסטיקה (כ-85 אחוז). האחוז הגבוה ביותר של המועסקים, העובדים במפעלים שבסקטור ההסתדרותי הוא בתעשייה הכסיסית של מתכת כ-48 אחוזים מכלל המועסקים שבענף.

כמו-כן עובדים במפעלים שבבעלות הסקטור ההסתדרותי כ-26% מן המועסקים בענף המינראלים האל-מתכתיים, כ-23% מן המועסקים בענף העץ ומוצרי, כ-21% מן המועסקים בענף המכונות, כ-21 אחוז מן המועסקים במכרות ובמחצבים כ-21% מן המועסקים בענף המזון וכ-20% מן המועסקים בענף כלי ההובלה.

מן הקיום של סקטור ציבורי (הסתדרותי וממלכתי) ליד הפרטי אפשר להסיק כמה מסקנות עיוניות ופוליטיות כאחת. העובדה כי תעשיות בסיסיות שונות שייכות לסקטור ההסתדרותי מוכיחה, כי הקניין הפרטי בארצנו איננו קטגוריה חברתית נצחית ואיננו מהווה תנאי בל-יעבור לפיתוח המשק. יותר מזה, ההון הפרטי לא הלך למקומות בהם נדרש היה סיכון ולא היה מובטח ריווח מידי. משקלם היחסי של המפעלים בסקטור הממלכתי ואלה שבבעלות פרטית הולך וגדל ככל שקבוצת המפעלים צעירה יותר. לעומת זאת, משקל הסקטור ההסתדרותי בולט יותר בקבוצת המפעלים הוותיקים. בין המפעלים שנוסדו לפני קום המדינה — 0.6 אחוז שייכים לסקטור הציבורי; 10.2% שייכים לסקטור ההסתדרותי — ו-80% הם מפעלים שבבעלות פרטית. לעומת זאת, בין המפעלים שהוקמו בעשור האחרון 1.4 אחוז שייכים לסקטור הממלכתי, 2.2% לסקטור ההסתדרותי וכ-96% הם מפעלים בבעלות פרטית. מגמה דומה מסתמנת גם באחוז המועסקים.

הבעלות הממלכתית על מפעלים מהווה לעתים תחנה למעבר להון הפרטי. הממשלה קונה מפעלים מבעלי הון פרטי כאשר הם שרויים במצב קשה. היא מבססת את מצבם החומרי, מעמידה אותם על בסיס רווחי ולאחר מכן מוכרת אותם שוב לבעלי הון פרטי בתנאים נוחים בשבילם. אחת הדוגמאות למכירת מפעל שבבעלות ממלכתית להון הפרטי — הוא מפעל הדשנים והחומרים החימיים בחיפה; חברת כימיקליים לישראל הממומנת ע"י הממשלה נכנסת לשותפות עם בעלי הון זרים. מבחינת צורת הבעלות המשפטית, הרי 51% מסך המפעלים המעסיקים שכירים — הם בבעלותו

של אדם אחד. בהם כ-16% מכלל המועסקים. כ-20% הם שותפויות, ובהם 11% מכלל המועסקים במפעלים, המעסיקים שכירים.

ההשוואה בין ההלוואות הממשלתיות לבין היקף ההון הכללי מוכיחה על מידת העזרה החומרית של הממשלה לבעלי הון פרטי. דו"ח הפעולות של מרכז השקעות שפורסם ב-1967, מוכיח כי המשקל של ההלוואות הממשלתיות למפעלים גדל בתוך היקף ההון. על הון עצמי של 144.4 מיליון לירות ניתנו הלוואות ממשלתיות — 122.3 מיליון לירות. זהו גידול בולט בסכום הכללי של ההלוואות הממשלתיות וכן שינוי היחס בין ההון העצמי לבין ההלוואה הממשלתית לטובת גידול היקף ההלוואה הממשלתית לבעלי הון הגדול. וכך מעמידה הממשלה במידה גדלה והולכת סכומים ניכרים מתקציב המדינה לשירות בעלי ההון הפרטי.

הלוואות אלה ניתנות בלי ביקורת על אופן השימוש בהן. כפי שמעיר בצדק מבקר המדינה, הן גם אינן מוחזרות לממשלה, אלא מהוות צורה מוסווית של תמיכה ישירה של מנגנון הממשלה בהתעשרותם של בעלי ההון הגדול. בתהליך התערבותה הגוברת במשק, מהדקת הממשלה יותר ויותר את קשריה עם ההון הגדול, המונופוליסטי ומתייצבת לשירותו. לעומת זאת מעוניינים המונועובדים לפתח את המאבק המעמדי נגד בעלי ההון הפרטי — הן בעניין תנאי שכר ותנאי העבודה, זכויות העובדים וכבודם והן לשם קידום המערכה היסודית לשינוי יחסי הקניין, לכינון בעלות הכלל על אמצעי הייצור, על תהליך הייצור ולצדק חברתי בעניין השימוש בפירות הייצור.

תורות רפורמיסטיות — לאן ?

האידיאולוגיה הרפורמיסטית בתנועת הפועלים הישראלית גורסת שיתוף פעולה בין מעמד הפועלים וההון כהכרח לבניין הארץ, לפיתוח המשק הלאומי ולקליטת עלייה. את ההשלמה עם חיזוק הניצול וביצור השלטון של ההון הגדול מתארת היא כתנאי בל-יעבור להתקדמות הדרגתית על העצמות הלאומית. הרפורמיזם השתלב בריקמה החברתית והכלכלית הקפיטאליסטית כאחד מתומכיו.

אם כי בזמנו עזר להשיג הישגים איגודי מקצועיים ותחוקתיים מסויימים, הרי הם מוגבלים בתחום השיטה הקפיטאליסטית, אינם מסוגלים לבטל את משבריה היסודיים. אין לו תוכנית אלטרנאטיבית, המיועדת לחרוג מן השיטה של הניצול המעמדי. אופיינית לרפורמיזם היא הנטייה להתעלם מן התביעות הנוגעות למחותו של תהליך הייצור ולהסתפק בדרישות הנוגעות להטבה מסויימת בתחום הצריכה — על יסוד אופן הייצור הקפיטאליסטי.

הגירסה כי בניין הארץ וקליטת-עלייה מחייבים כאילו זכויות יתר להון הגדול הוכחה כבלתי תואמת את המציאות. מדיניות המעניקה זכות יתר להון הגדול היא שהביאה למשבר כלכלי מעמיק, לדיספרופורציה במבנה המשק בין יצור אמצעי יצור לבין יצור אמצעי צריכה, לתהליך אינפלציוני, לצמצום בתעשייה וכו'.

הטענה כי השיטה הקפיטאליסטית משתפרת, מתפתחת לאט לאט, לחברת סעד אינה מתאשרת ע"י המציאות. הניצול המעמדי אינו נחלש אלא מתחזק וחלק ניכר של העובדים שרוי במצוקה בשכונות עוני בירכתי הערים, בעיירות

הפיתוח, במושבי העולים החדשים, עובדי עבודות דחק וכו'. הנסיון של תנועת הפועלים הבינלאומית הוכיח כי השלטון הסוציאלי-דמוקראטי בסקנדינביה, באנגליה, ישראל וכו' לא היה מסוגל לפתור את הבעיות היסודיות של החברה ולא היה מסוגל לבטל את הניצול המעמדי, את המשבר הכלכלי, המדיני והמוסרי בו שרוייה החברה הקפיטאליסטית. העובדה שהממשלות הסוציאל-דמוקראטיות בגורבגיה ובדנמרק איבדו את הרוב לאחר עשרות בשנים של ניהול המדינה ובמקומן עלו לשלטון הכחות השמרניים מוכיחה על האכזבה מן היכולת של ממשלה כזו לפתור את בעיות מעמד הפועלים והשכבות העממיות בחברה.

המנהיגים הסוציאלי-דמוקראטיים, מתעלמים מן השליחות ההיסטורית של מעמד הפועלים. הם מנסים להמס את מעמד הפועלים בהמון הכללי וביסודו של דבר משלימים עם התפיסה הבורגנית ה"כלל לאומית" המתעלמת מן הניגוד המעמדי, מטשטשת אותו וגורסת הרמוניה בין המעמדות בעלי-אינטרסים מעמדיים מנוגדים. תוצאתה הממשית של תורה זו היא הפקרת האינטרסים של העמלים לטובת הרווחים של ההון הגדול אשר בתוקף שליטתו הכלכלית משפיע על השלטון ומדיניותו.

במשך עשרות בשנים היו אופייניים באגף הרפורמיסטי של תנועת הפועלים שני תהליכים. מצד אחד קראו אישים מרכזיים בתוכה לראות בעין סלהנית את הניצול המעמדי, להשלים עם תביעות בעלי ההון. הם שקדו גם לתת צידוק לאומי כביכול לעמדה זו. מצד שני נגרפו חלקים מבין חברי השורה באגף הרפורמיסטי למאבק מעמדי במקומות העבודה כפעולת התגוננות מפני הניצול המעמדי של בעלי ההון הגדול. יחד עם זאת קמו גם בקרב אישיה המרכזיים של מפא"י לשעבר הוגי-דעות, אשר היו מעוגנים בתורת הסוציאליזם, בעלי-זיקה לערכים הכלליים של תנועת הפועלים. אחד מהם, למשל, פרץ גפתלי, שהיה עסקן ותיק בתנועת הפועלים בגרמניה ולאחר מכן כיהן בתור שר בממשלת ישראל מטעם מפא"י.

העמדות של מפלגות האגף הימני בתנועת הפועלים הישראלית מפא"י, אחדות העבודה ורפ"י התקרבו למעשה עד כדי כך שנתאפשרה היווצרות "מפלגת-העבודה". ב"מפלגת העבודה" מתרוצצים זרמים שונים. הגורמים האנטי-סוציאליסטיים והמיליטאריסטיים הקיצוניים מנסים לכבוש בה עמדות כוח ולהשתלט על הגורמים הדימוקראטיים והשקולים יותר. הנגו מבחינים בהקפדה בין האידיאולוגיה הסוציאלי-דמוקראטית לבין העמלים הסוציאלי-דמו-קראטיים. בהצביענו על אי-נכונתה של האידיאולוגיה הרפורמיסטית והנזק שבה הננו קוראים את המוני העובדים המאורגנים במפלגת "העבודה" לאחדות פעולה ולמאבק לדימוקרטיה, שלום וצדק חברתי.

שליחותו ההיסטורית של מעמד הפועלים הישראלי

למעמד הפועלים הישראלי שליחות היסטורית להיות הגורם המרכזי בתמורות הגדולות המתחוללות בדורנו אל השלום הישראלי-ערבי ואל החברה הסוציאליסטית. בניגוד לדעה של האידיאולוגים הרפורמיסטיים שאין למעמד הפועלים אינטרסים מעמדיים משלו, מוכיחה המציאות, כי ציבור הפועלים השכירים גדל, מאבקיו מתרופפים והרכבו נעשה יותר רב-גווני. בעקבות המהפכה המדעית-טכנית התרחב בו החלק של עובדי עבודה

רוחנית, פקידים, עובדי מדינה המכונים אנשי „הצווארון הלבן“. אם כי אין הם נמצאים במישרין ליד אמצעי הייצור הרי הם עובדים שכירים הנפגעים ממדיניות הממשלה ומצבם החברתי זהה או דומה לזה של הפועלים השכירים. בה במידה שהאינטליגנציה גדלה ומתפתחת, הרי נציגיה מבטאים אי-שביעות רצון מן השיטה החברתית הגורסת את הריווח כמניע יסודי של ההתפתחות ואת ההתחרות כחוק בל-יעבור. כלל מעמד הפועלים מסוגל לפי תנאי קיומו, לפי מצבו לגבי אמצעי הייצור לשמש נושא ראשי במאבק לתמורה סוציאליסטית.

השביטה וההפגנה מהוות שיטת מאבק חשובה ביותר למען תמורות סוציאליסטיות.

נשק השביטה הוא כוח איתן המסוגל להביא לעובדים הישגים גדולים. השביטה מסוגלת לעצור בעד ממדי ההסתערות כפי שהיו רוצים בה המעבידים כמו-כן מסוגלת השביטה לקדם את הישגיו האיגוד מקצועיים והחברתיים הכלליים, אל שינוי השיטה עצמה. המהפכה הסוציאליסטית היא צורך חיוני לבטל את אי הבטחון של העובד ביום המחר, כדי לבטל את הניצול של אדם בידי אדם לתת לעם העובד את פרי עמלו, לבטל את הדיכוי הלאומי לכוונן את שוויון האשה ואת שלטונו של העם העובד. חלוקה צודקת של פירות העמל תיתכן רק על ידי שליטה של העם העובד על אמצעי הייצור-היסודיים.

מעמד הפועלים המודרני יש לו ענין ישיר ובלתי אמצעי בהתפתחות טכנית מתמדת ובתוצאותיה הנאורות האפשריות, כגון הפחתה ניכרת במספר שעות העבודה, עבודה מגוונת, השתלמות והתפתחות האישיות של העובד. אולם השיטה הקפיטליסטית בולמת את התפתחות כוחות-הייצור במידה שהיא מביאה להורדה מתמדת של שיעור הריווח.

גיוון יתר של הרכבו של ציבור העובדים אינו מחליש את מקומו המרכזי בחברה הישראלית. מספר העובדים השכירים בשנת 1967 היה 605 אלף, בכך הגיע מספר השכירים ל-72,5 אחוז ממספר המועסקים הכללי. בתור הכוח החברתי המתקדם ביותר יש למעמד הפועלים יסוד אובייקטיבי להתפתח, לגורם מכריע המייצג את האינטרס הלאומי של המדינה כולה. האינטרס המעמדי של מעמד הפועלים ויתר השכבות העמלות מנוגד לזה של בעלי ההון כלומר למיעוט מוחלט בעם. מאידך האינטרסים היסודיים, היומיומיים ההיסטוריים של הרוב המכריע של העם ממוזגים עם זה של מעמד הפועלים, מכאן מקומו המרכזי של מעמד הפועלים בתהליך השינויים החברתיים המתקדמים בכיוון השלום הדימוקראטי והסוציאליזם.

שיתוף העובדים בניהול מפעלים — שינויים איכותיים ראשונים

המעבר אל שיטה חברתית סוציאליסטית לא יהיה אקט חד-פעמי אלא יהווה מערכה מעמדית מורכבת. ראשיתה — בעלת אופי דימוקראטי כללי והמשכה יתפתח למערכה בעלת אופי יותר עמוק לשינוי יסודי ביחסי הקניין ובבעלות על אמצעי הייצור היסודיים לתמורות סוציאליסטיות.

יותר ויותר אנשים עובדים מבינים, כי בלתי צודק המצב לפיו קומץ בעלי הון שולט ברוב העושר החברתי בתוקף בעלותם הפרטית על אמצעי הייצור היסודיים ואילו המוני העובדים היוצרים ממש משוללים כל אפשרות להשתתף הלכה למעשה בהכרעות הנוגעות לתהליך הייצור, להרכב

התמחיר, לגובה המחיר, לשכר וכד'. קבוצות פינאנסיות עשירות ובאנקים גדולים רואים עצמם כמוסמכים לקבל החלטות בשטח הכלכלי והחברתי-מדיני. החלטות אלו נוגעות במישרין למאות אלפי אנשים עובדים. באותו זמן עצמו, העובדים עצמם אינם נשאלים כלל לדעתם בבעיות הללו. לעובדים, שהנם היוצרים בהא הידיעה אינה ניתנת שום אפשרות להשפיע על החלטות גורליות הנוגעות לייצור בטרם הן מתקבלות.

מדיניות המיתון של הממשלה מוכיחה כי השיטה הפוליטית הנוכחית מעניקה לבעלי ההון את הזכות להחליט להפסיק את עבודתם של עובדים וותיקים בניגוד לאינטרס החיוני שבהרחבת פיתוח המשק. זה מבהיר מדוע שאלת הדימוקראטיה במפעלים נעשית כה אקטואלית וחריפה. הדרישה להשתתפות העובדים בניהול המפעלים, בכל דרגות המינהל, כולל מנהל עבודה שייבחר בבחירות דימוקראטיות. שאיפה זו מבטאת את ההכרה כי זכותם המלאה והמוחלטת של העובדים היא להגיד את דברם בענין יחסי עבודה, תנאי עבודה וכן בענין אופן ניהול כל מערכת הייצור.

העמדת דרישה זו על סדר היום תורמת להעמקת ההכרה שבלתי טבעי הוא הסדר היסודי שבשיטה הקפיטליסטית לפיו האנשים העובדים משוללים כל זכות לקבוע בעניני שכר, תמחיר, מניעת פיטורים וכו'. המאבק הציבורי לשיתוף הפועלים בהנהלת המפעלים יביא להגשמת דרישה זו ראשית במפעלי ההסתדרות ולאחר מכן במפעלים בסקטור הפרטי. הפיקוח המתמיד של אסיפות עובדים על עבודתם של נציגיהם בהנהלות יכול להיות אמצעי חשוב לביצוע נכון של תפקיד נציגי העובדים בהנהלת המפעלים. אספת העובדים — אחת ממוסדות היסוד של שיטה זו. שיתוף העובדים בהנהלות מפעלים הוא צעד חיוני אבל חלקי ולא תחליף לשינוי יסודי ביחסי הקניין.

תנועת הפועלים הישראלית היתה תקופה ממושכת שקועה במאבק הגנתי נגד הסתערות מצד ההון הגדול — אולם המחשבה בדבר הצדק שבתביעה של שיתוף הפועלים בהנהלת המפעלים ואופיה הדימוקראטי — יהיה מסוגל לעורר את ציבור העובדים למאבק מפתער להגשמתה. העובדה שהנסיונות הראשונים שנעשו בארץ בשטח זה, בחברת החשמל למשל, לא הצליחו מקורה לא בעצם רעיון שיתוף הפועלים בהנהלות המפעלים אלא בכך שנציגי הפועלים בהנהלה לא שירת בנאמנות את בוחריו והתייצב למעשה כנציג ההנהלה מול העובדים. האופי האינפורמטיבי אותו מנסים לשוות המנהלים למגע עם נציגי העובדים בהנהלה במקומות בודדים נוספים, מעורר מורת רוח בקרב העובדים. העובדים מעונינים בהשתתפות בעלת סמכות בהנהלה בדיווח קבוע לאספות העובדים ובפיקוח אספות העובדים על נציגיהם בהנהלות.

השתתפות נציגי הפועלים בהנהלה מביאה אותו לסתירה בלתי מתיישבת עם מנהל המפעל. הוא יוצר בשביל נציגי הפועלים במוסדות אלה מצב מורכב. יחד עם זאת השתתפות של נציגי האיגוד המקצועי וכן נציגי הפועלים במפעל בדיון ובהחלטה על בעיות הייצור בבית החרושת ובמאבק בעד הגשמתן, מבשירה את הקרקע להשתתפות בהכרעה על ניהול תהליכי הייצור ברוח אינטרס העובדים וכלל המשק.

המערכה לדימוקראטיה בבית-חרושת קפיטליסטי היא בעלת אופי החורג מתחום האיגוד המקצועי ומקבלת בהתפתחותה אופי פוליטי מובהק. אם כי מערכה זו מתפתחת בתחום השיטה הקפיטליסטית, הרי עצם דחיפת מעמד הפועלים להשתתפות בהכרעות בשאלות יסוד של הייצור מהווה חולייה

חשובה במערכה ההיסטורית של תנועת הפועלים למעבר שליוו ליחסי יצור סוציאליסטיים. הצלחה במערכה להשתתפות העובדים בהכרעות פירושה צמצום השפעת ההון הגדול המונופוליסטי. דימוקראטיה מעמיקה אינה יכולה להתגשם בלי שינוי יחסי-קנין, בלי ביטול המונופול של הבעלות הפרטית על אמצעי יצור יסודיים ואוצרות טבע יסודיים. על כן המטרה היסודית ומרחיקת הלכת של המערכה לדימוקראטיה במפעל צריכה להיות ביטול הבעלות הפרטית על אמצעי הייצור היסודיים וכינון בעלות הכלל עליהם.

התביעה לשיתוף העובדים בניהול המפעלים תתפוס את מקומה המתאים כאשר מפלגות פוליטיות של מעמד הפועלים תנהלנה מערכה זו.

כדי שהאנשים העובדים יתפסו את מקומם המתאים בניהול המפעלים יש לחולל שינויים דימוקראטיים יסודיים תחוקתיים. מצד שני הצעות חוק בשאלות אלו תסלולנה את הדרך לשולחן-הכנסת רק כאשר תתנהל מערכה ציבורית רחבה ומתמדת בתוך מקומות העבודה ובציבור הרחב לשיתוף העובדים בניהול המפעלים. פיתוח מערכה ציבורית זו תגשור גשר בין הצעדים להגבלת שלטון היחיד של המעביד וחזוק השפעת העובדים והפקידים בתוך המפעלים מחד לבין שינוי יסודי בתחוקה בנוגע ליחסי הקנין מאידך. עם הצלחת מערכה זו, יתחילו שינויים איכותיים במפעלים, תסתמן ראשית שינויים בענין המקום אותו תופסים העובדים בתהליך הייצור. שינויים אלה יעשו לטבעיים יותר את המערכה למען תמורות סוציאליסטיות.

יש יסוד משקי וצידוק חברתי למאבק לשינוי דימוקראטי של החוקים הנוגעים גם לחברות-מניות. מאבק זה יעשה פופולריזציה לתביעה המעמיקה יותר של הכוחות המתקדמים בדבר שינוי יחסי-הקנין.

התביעה לדימוקראטיזציה בניהול הייצור מתבטאת גם במערכה לתיקונים תחוקתיים המרחיבים את הפיקוח הציבורי על פעולות חברות גדולות.

גיוס דעת הקהל לבדיקה מחדש של מערכת החוקים המגינה על הקנין הפרטי במפעל צריך להיעשות בתחום האיגוד המקצועי ובתחום הפעילות הפוליטית של מפלגות הפועלים לשם הבהרת הפרספקטיבה הריאלית ליחסי קנין חדשים. המערכה לצמצום שלטון היחיד של המעביד במקום העבודה ולחזוק השפעת העובדים עבודה פיזית ורוחנית — יכולה להצליח תחילה בשאלה אחת ולאחר מכן בשאלות נוספות. אחת השאלות הראשונות בהן אפשר והכרחי להשיג שיתוף העובדים בהכרעות היא בשאלות חלוקת העבודה בין העובדים וכן בשאלות פיזורים של העובדים.

האדיאולוגים של הקנין הפרטי החדירו במשך כל תקופת קיומו של הקפיטליזם, את הדעה, כי תהליך הייצור הוא בסמכותם הבלעדית של בעלי ההון. בעלי-ההון הבודדים וכן הארגונים המעמדיים של בעלי הון, בעלי התעשייה, פרדסנים, קבלנים וכו', ממשיכים להיאבק במלוא הכח על קדושת הכרעתם הבלעדית בכל השאלות הנוגעות למפעל. לעומת זאת יווכחו העובדים לדעת, שהתביעה להשתתפותם בהכרעות היא טבעית חוקית, ניתנת להגשמה. זוהי מערכה ציבורית מעמדית למען הדימוקראטיה במפעלים במלוא המשמעות של מושג זה.

המערכה לדימוקראטיה במפעלים היא בעלת אופי מפתער מתקדם ומכשיר את הקרקע למעבר משיטה של שלטון ההון הפינאנסי הגדול אל תמורות חברתיות יותר עמוקות בכיוון שלטון העם אל הבהרת התמורות הסוציאליסטיות כסיכוי צודק ובר-ביצוע.

משק העובדים — מציאות וסיכוי

הוגי הדעות של תנועת הפועלים הישראלית חזו התפתחות של חברת עובדים בארץ ישראל שתהא מבוססת על צדק חברתי. בהגדרת תפקידיה של הסתדרות העובדים בחוקת היסוד נאמר כי ייעודה הוא לנהל את מלחמת המגן והשחרור של העם העובד. ברל כצנלסון כתב בראשית שנות העשרים, כי הגשמת הסוציאליזם פירושו ביטול הקנין הפרטי באוצרות הטבע ובמכשירי העבודה והעברתם לרשות הכלל, ביטול כל צורה של שיעבוד חברתי, מעמדי גזעי, לאומי, דתי ומיני. השלטת עקרון העבודה של כל אדם ואדם בחברה, הנהלה עצמית דימוקרטית של החברה במדיניות ובמשק. בועידה ה-10 של ההסתדרות בינואר 1966 הוגדרה שוב מטרתו של משק העובדים — „כינון חברת עובדים סוציאליסטית“. אולם ההתפתחות של משק העובדים היתה לא בכיוון של צדק חברתי אלא בכיוון של השלמה עם ביצור הקפיטאליזם המונפוליסטי. משק העובדים שרוי במשבר חברתי ומוסרי. זו התוצאה של ההנחה העיונית שהדריכה את הרוב הריפורמיסטי בהנהגת תנועת הפועלים הישראלית — „יש להכפיל לפני שבאים לחלק“. הנחה זו שימשה יסוד לעדיפות ליעדים שהוגדרו ככלל לאומיים, ואשר טיפחו למעשה את ההון הגדול במקום עידודו של מעמד הפועלים שהוא הוא לטובת האינטרס הלאומי הכללי ועם הפיתוח.

מבלי להתעלם מתופעות הירידה יש למגזר זה משקל ניכר במשק. הוא תורם למעלה מחמישית של התוצר המקומי הנקי ומעסיק למעלה מחמישית מכלל המועסקים. משקלו ניכר בכמה ענפים חשובים, כגון החקלאות, התחבורה והבנייה, התוצר התעשייתי. יש להבדיל הבדלה קפדנית בין חברות הדריס יכין, הקל לבין ההתיישבות העובדת. בפרדסנות מתנהל מאבק מעמדי ואילו ההתיישבות העובדת מבוססת על יסודות קואופרטיביים. מפעלי המשק ההסתדרותי גדולים בממוצע מן המפעלים התעשייתיים של הסקטור הפרטי. כמו-כן התפוקה או התוצר לעובד גבוהים יותר בסקטור ההסתדרותי בממוצע מאלו שבפרטי.

אופייני לתעשיית משק ההסתדרות הוא ריכוזה ב-4 ענפים: מזון, מוצרי מתכת, מינראלים אלמתכתיים ועץ המעסיקים ביחד כ-60 אחוז מכלל המועסקים בתעשייה ההסתדרותית וכ-30 אחוז מכלל התעשייה הישראלית. בענפי מתכת בסיסית ומינראלים אלמתכתיים הגיע משקלו של משק העובדים ללמעלה משליש התפוקה של המשק הישראלי בעוד שבתפוקה בענפי התעשייה האחרת חלקו של משק העובדים נמוך יותר. התפוקה לעובד בתעשייה ההסתדרותית היתה גבוהה במידה ניכרת בהשוואה לממוצע הכללי. בשנת 1965 הינה התפוקה הגולמית לעובד בתעשיית משק העובדים כ-43 אלף בממוצע בעוד שבתעשייה הישראלית כולה היתה התפוקה לעובד למעלה מ-30 אלף ל"י לשנה. לפי המדיניות של הממשלה אין סיכוי שמשקל התעשייה ההסתדרותית יחרוג באורח מהותי מן המשקל הנוכחי בכלל התעשייה. התעשייה הקיבוצית התפתחה בעשור האחרון והגיעה מבחינת משקלה למקום השני בחטיבות השונות של המשק ההסתדרותי. היא תופסת חלק נכבד בתעשייה ובמשק העובדים (29 אחוז מן התוצר הנקי של תעשיית המגזר ההסתדרותי). לולא התפתחות זו היה משקלו של משק העובדים בתעשייה הכללית ירוד במידה גדולה יותר.

מבין הענפים השונים שבמגזר ההסתדרות, העליה הבולטת היא בענף החקלאות. משקלה של החקלאות במשק הארץ בתהליך ירידה מאז 1958

וממילא עלה חלקה של החקלאות השיתופית בחקלאות בכללה. פריון הייצור של החקלאות השיתופית — ההתיישבות העובדת — נמצא בעלייה. קצב הגידול בפריון, גדל משיעור של 5 אחוז בממוצע בחומש 1954/50 לשיעור של 7 אחוז בחומש האחרון (1967/64). שיעור זה גבוה מן הממוצע של המשק כולו.

בכמה ענפים חקלאיים מרכזיים, חלקה של ההתיישבות העובדת (מושבים, מושבי עובדים, קיבוצים) גדול יותר. בענף הרפת — 92 אחוז, בענף הלול — 82 אחוז בענף גידולי השדה 72 אחוז מכלל התפוקה הגולמית.

למרות התמורות השליליות שחלו במשק העובדים הוא שמר על אופיו הייצרני יותר מאשר המשק כולו. שני הענפים היצרניים העיקריים, תעשייה וחקלאות תרמו כמחצית של התוצר הנקי הנוצר במשק העובדים בעוד שבמשק כולו שני ענפי ייצור אלה תרמו כ-35 אחוז בלבד.

המשק האדמיניסטרטיבי התפתח לא בכיוון, אותו חזו מייסדי ההסתדרות. המעבר של מפעלים הסתדרותיים אל פסים של שיתוף חלק ניכר ממפעליו עם בעלי הון פרטי, מקומי וזר יצר בו סתירות מעמדיות.

במפעלי החרושת, הבנייה וכו' של המשק ההסתדרותי נוצרו ייחסי ייצור הנושאים אופי קפיטאליסטי מובהק היות והם מבוססים על חלוקת ערך התוצר לשכר ולריווח ולפיכך הערך-העודף המיוצר בידי הפועלים הופך לריווח ההון, שהוא במידה רבה קפיטאליסטי פרטי. מפעלי ההסתדרות אינם מסייעים להורדת מחירי התוצרת. הם עצמם נעשים במקרים רבים שותפים להסכמים קרטליים. דבר זה תורם להעלאת המחירים וסותר את האינטרס של העובדים והמוני הצרכנים מקרב השכבות העמלות.

השתתפות ההון המונופוליסטי בחלק ממפעלי המשק האדמיניסטרטיבי משפיעה בכיוון הרעת תנאי העבודה, דיספרופורציה בין ייצור-אמצעי ייצור לבין ייצור אמצעי צריכה וכו'.

הקואופרציה הפועלית יכולה למלא תפקיד חשוב לטובתו של העם העובד אם תמייצב נגד הניצול הקפיטליסטי, אם תהיה משענת לתנועת הפועלים במערכה להגנת עניני העם העובד ולקידומם. טובתו של משק העובדים דורשת לא להשלים עם ההתחברות להון הפרטי אלא להתייצב במערכה נגדה. בסתירה שנתהוותה בין המוני צרכנים לבין קארטלים, צריכים מפעלי ההסתדרות להימנע מהשתתפות בקרטלים ולנקוט עמדה פעילה לצד האינטרס של הצרכנים.

חברת העובדים עם מכלול המפעלים ברוב ענפי המשק מהווה אחת התופעות המיוחדות במינן במציאות הישראלית. ביצירה זו הושקע עמל וכישרון רב של חברי ההסתדרות, עובדי הכפיים ועובדי העבודה הרוחנית, המשק השיתופי המסועף בענפי הכלכלה היסודיים ומפעלי העזרה ההדדית תרמו תרומה ניכרת לפיתוח הארץ. המפעלים הסוציאליים של ההסתדרות בשטח האישפוז, הטיפול הרפואי, הדאגה לקשישים, ההתיישבות העובדת לצורותיה השונות ומפעלי קואופרציה רבים ראויים לציון מיוחד. הזוג של מייסדי חברת העובדים היה כינון חברה המבוססת על צדק חברתי, העברת אמצעי הייצור היסודיים לבעלותו של העם וביטול ניצול אדם על ידי אדם. חברת העובדים יכולה וחייבת לשמש משענת לתנועת הפועלים במערכותיה על זכויותיה, על העלאת רמת חיי העובדים ועל הפיתוח והקידמה החברתית. פיתוח מערכה ציבורית בכיוון זה יחזיר לה את יעודה המקורי את נשמתה ותקוותיה.

המאבק המעמדי אשר מתפתח ומתחזק בתוך מפעלי ההסתדרות יביא לשיתופם של העובדים בהכרעות בתהליך הייצור, ובכך יחולל שינוי סטרוקטוראלי. שינוי כזה לכשיבוא יהווה בעצמו מנוף להמשך המערכה לתמורות סוציאליסטיות.

הנסיון של משק ההסתדרות מאפשר להסיק מסקנות חשובות. המשבר הפוקד את התעשייה-ההסתדרותית את הקאופרציה, השרותית והיצרנית, מקורו בכך שמשק ההסתדרות הסתגל לתהליכים של חברה קפיטאליסטית, הפך לשותף להון הפרטי הזר והמקומי ותוך כדי כך מאבד את אופיו המיוחד. העובד אינו מרגיש הבדל לטובה במפעל הסתדרותי לעומת עמיתו במפעל שבבעלות פרטית.

בתנאים הנוכחיים רואים העובדים בהנהלות „חברת העובדים“ מעבידים בדומה להנהלה של מפעל פרטי. ובעיקר שגם בחברה הקפיטליסטית בת-זמננו מתחולל התהליך של „דה-פרסוניפיקציה“ של בעל המפעל האמיתי. הנהלת החרושת ההסתדרותית אינה דוגלת כלל ברעיונות חברתיים נפרדים, מסתגלת לחברה הקפיטאליסטית בשלבה המונופוליסטי הנוכחי. אופייני, כי רבו בשנים האחרונות השביתות במיגזר ההסתדרותי. אם בשנים 1965 ו-1966 היו 22 אחוז מכלל השובתים במיגזר ההסתדרותי, הרי בשנת 1967 — היו 43 אחוז מכלל השובתים בסקטור ההסתדרותי. שיתוף הפועלים בהנהלות מפעלי ההסתדרות יכול להיות שלב טבעי למימוש עקרונות היסוד של חברת עובדים אמיתית.

לאחר סחבת של שנים העלתה הנהגת ההסתדרות את שאלת שיתוף הפועלים בהנהלות מפעלי ההסתדרות. המשמעות העמוקה של שיתוף הפועלים היא — סמכות לשותפות בהכרעות בבעיות היסודיות של המפעל, כגון הרכב הקלקולציה, כח העבודה, סדרי העבודה, יחסי העבודה וכו'. העובדים מעוניינים לצקת את מלוא התוכן הדימוקראטי למושג שיתוף בהנהלת המפעלים.

במאבק במקומות העבודה יכבשו העובדים את זכותם הטבעית להשתתף באורח שווה בהכרעות הנוגעות לכל תהליך הייצור. ההסתדרות יכולה להיות גורם חלוצי בתהליך של דימוקראטיזציה זו. על סדר היום של המציאות במפעלי החרושת ההסתדרותית עומדת שאלת המפנה, פתיחת תהליך של דימוקראטיזציה כלכלית.

שיתוף העובדים בהנהלות המפעלים ההסתדרותיים הועמד על סדר היום של תנועת הפועלים הישראלית על-ידי החלטותיהם של מוסדות הסתדרות העובדים. כדי להגיע לדימוקראטיזציה במשק יש להיאבק באורח משולב למען חקיקה מתאימה בכנסת שתיתן תוקף חוקי לסמכותם של נציגי העובדים להיות שותף בהכרעות הנהלות המפעלים. המערכה לשיתוף העובדים בניהול מפעלי-ההסתדרות יש לה חשיבות מיוחדת בגלל משקלו הניכר של המיגזר ההסתדרותי. אופיו הציבורי של מיגזר זה, מסייע להצלחת רעיון זה. מאבק זה חייב להיות לענינה של כלל ההסתדרות ושל כל מפלגות הפועלים.

ההתיישבות העובדת

זקוקה לתמורות במדיניות

ההתיישבות הקאופרטיבית מהווה נכס חשוב של החברה הישראלית מבחינת דמותה החברתית, תרומתה לתפוקה החקלאית והסיכויים לתרומה

מצדה — למאבק נגד הניצול של ההון הגדול, בעד חברה סוציאליסטית. הצורות השיתופיות של חיים בכפר קמו בהשפעת רעיונות סוציאליסטיים בתנועת הפועלים וכן בעקבות ההשפעה של מהפכת אוקטובר הסוציאליסטית. המושבים והקיבוצים הן צורות אופייניות של הישובים החקלאיים לא רק מבחינת אופן-הייצור אלא גם מבחינת אורח החיים השיתופי. המושב מבוסס על יסודות קואופרטיביים עזרה-הדדית ותיכנון משותף של פיתוח הכפר. עבודתו של חבר המושב מבוצעת על ידו ובני משפחתו. התמורה היא בהתאם לתוצרת. במושב השיתופי מקובלים עקרונות שיתופיים בסדרי-העבודה. החיים של חברי המושב הרגיל מתנהלים בתחום משקו הפרטי.

ההתיישבות העובדת מהווה את הגורם מכריע בחקלאות הישראלית. היא בעלת רמה טכנית גבוהה ובעלת תפוקה גבוהה ביותר. למרות זאת ההתיישבות העובדת איננה זוכה להערכה הנאותה מצד הממשלה אלא נפגעת על ידה, למשל על-ידי קיצוץ תקציבים, הגבלת אשראי, רבית גבוהה, יוקר מאמיר. כל אלה מעיקים קשה על ההתיישבות העובדת. יחד עם זאת ההתיישבות העובדת מגלה כוח חיוני, רצון חיים עז וכשרון של פיתוח. קשה במיוחד הוא מצבם של מושבי העולים החדשים הן מבחינת תנאי השיכון, הצפיפות, העדר שירותים סאניטאריים, ציוד, ואינוונטאר מתאימים וכו'. אם כי הגידול המתמיד של אוכלוסיית ישראל דורש הרחבה גדולה יותר של הייצור ואם כי ההתיישבות העובדת מסוגלת להרחיב את התוצרת החקלאית, הרי בניגוד לכל אלה משפיעה הממשלה בכיוון צמצום בענפים חקלאיים שונים. הממשלה לא מצאה לנחוצות לתכנן את השימוש המועיל בכמויות הגדולות האלה להקמת תעשיות בהיקף מתאים, לעיבוד התוצרת החקלאית ולמניעת השמדת עודפים.

ההון הפרטי, המקומי והזר החודר אל התעשייה הקיבוצית. ההתיישבות העובדת על צורותיה השונות היא בעלת כוח חיים וכוח יצירה רב. אין בכוחה של הסביבה הקאפיטליסטית לבטלה.

ההצעה של נגיד בנק ישראל לביטול חוק הרבית והלחץ המופעל על-ידי מערכת הבנקאות להגשמת הצעה זו מהווים דוגמא אופיינית לסתירה בין אינטרס ההון הבנקאי והמונופוליסטי לבין האינטרס של ההתיישבות העובדת. ביטול חוק הרבית משמעותו עליית הוצאות המימון של המשקים החקלאיים הזקוקים לאשראי רב-ממדי הן לצרכי ביסוס לטווח ארוך והן לאשראי עונתי.

זוהי אחת הדוגמאות האופייניות שמדיניות הממשלה מתנהלת תחת לחץ כבד של הבנקאים, בעלי ההון המונופוליסטי ולא מנקודת-ראות העובדים, ההתיישבות העובדת ופיתוח המשק.

יש יסוד אוניקטיבי למאבק משותף של ההתיישבות העובדת וציבור העובדים השכירים נגד ההצעה לביטול צו ריבית.

אשראי זול, הורדת הרבית, צמצום נטל המסים, הורדת מחירי המים החשמל וכו' — הגשמתן חיונית בשביל ההתיישבות העובדת. הגשמתן תהיה ראשית תמורות איכותיות במשק הישראלי, תמורות בעלות אופי דמוקראטי.

כדי שההתיישבות העובדת תשכיל להגן על עצמה, לשמור על אופייה הקואופרטיבי ולתרום לתמורות סוציאליסטיות בחברה הישראלית — היא חייבת לפתח מערכה ציבורית פעילה נגד המדיניות של הממשלה, בעד הגבלתו וחסולו של שלטון המונופולים ושל יתר חלקי ההון הגדול, הזר והמקומי — במשק הישראלי.

ההתיישבות העובדת שואפת להגן על עצמה מפני הפגעים של הסביבה

הקפיטאליסטית ותוך כדי צעדים של התגוננות (כמו למשל, על ידי שיווק עצמי וכו') היא אמנם בונה מכשירי-כוח מרשימים אך נכנסת למעגל של תלות יותר גדולה באותה סביבה עצמה. אמנם השיטה החברתית הקפיטאליסטית אינה מצליחה להחניק את ההתיישבות העובדת אולם מאידך ההתיישבות העובדת אינה מסוגלת להתגבר על פגעי שיטה זו. בסיכומי של דבר — נשארת בעינה שאלת המערכה המעמדית על השלפון. הנסיון של ההתיישבות העובדת מסוגל לצייד את חבריה בלקח פוליטי ומעמדי בדבר שימוש בכוח של הסקטור הקואופרטיבי כמנוף למאבק לתמורות דמוקרטיות. הגנת ההתיישבות העובדת היא בהשתלבותה למאבקים ציבוריים דמוקרטיים, אנטימונופוליסטיים, כגון הלאמת הבנקאות, שינוי שיטת המסים וכו'. בזה האופן תתרום לפרספקטיבה של המעבר לתמורות סוציאל-ליסטיות.

התנועה הקיבוצית — לבטיה וסיכוייה

במאבק נגד הקפיטליזם בעד תמורות יסודיות במשטר החברתי תוכל לתנועה הקיבוצית למלא תפקיד נכבד. התנועה הקיבוצית היא אחת התופעות החברתיות המיוחדות במינון בחברה הישראלית המבוססת על שיתוף מלא בייצור ובצריכה. הקיבוץ היא חברה וולונטארית אשר עקרונותיה הם שיתוף בקנין, בייצור, בעבודה, בצריכה ובקביעת אורח-חיים. המבנה שלו הוא שיתופי כולל המקיף לא רק את הצדדים הכלכליים אלא גם התרבותיים, החברתיים, החינוכיים וכו'.

לפי הסיכומים שפורסמו ביולי 1968 על-ידי ברית הפיקוח של הקואופ-רציה החקלאית. האוכלוסיה הקיבוצית גדלה משנת תשכ"ו מ-88.402 ל-93.210 נפש, גידול של 4800 נפש או 5.4 אחוז. בתנועה הקיבוצית 225 קיבוצים; 80 באיחוד הקבוצות והקיבוצים ובהם 30.236 נפש; 73 בקיבוץ הארצי עם 32.601 נפש; 57 בקיבוץ המאוחד עם 25.609 נפש; 10 בקיבוץ הדתי עם 3.987 נפש. הקיבוצים הגדולים ביותר הם גבעת ברנר — 1560 נפש (מאוחד) אפיקים — 1403 נפש (איחוד) יגור — 1294 נפש (מאוחד), בית השיטה — 994 נפש (מאוחד), גן-שמואל 803 נפש (קיבוץ ארצי).

התנועה הקיבוצית הגיעה להישגים חשובים מבחינת העזרה ההדדית, שוויון האישה, החינוך, הדאגה לעת זיקנה. יחד עם זאת מתלבטת תנועה זו בסתירות פנימיות הנובעות מן הפער בין החזון של חברה ללא ניצול מחד, ובין העסקת עבודה שכירה בתעשייה הקיבוצית, מאידך. מצב זה יוצר ניגודים חברתיים שאינם מתיישבים עם יסודות הקיבוץ.

המחשבה כאילו התנועה הקיבוצית בהתרחבותה טומנת בחובה שינוי המבנה הקפיטליסטי של החברה הישראלית, הוכחה כבלתי-תואמת את המציאות המתפתחת. החוקים היסודיים של השיטה חברתית קפיטליסטית נשארים במלוא תוקפם, גם כאשר בתוך רקמתה קיימת תנועה חברתית בעלת 225 קיבוצים. יותר מזה; התנועה הקיבוצית בכללותה נפגעת על-ידי השיטה הקפיטליסטית. דבר זה מוצא את ביטויו בעיקר בנטל החובות הכבד, ברביית קצוצה המהווה מעמסה גדולה על חבר הקיבוץ נוסף לפגיעות הנובעות מן היוקר והשכר הריאלי הירוד של חלק ניכר של העובדים בעיר ובכפר. האידיאליזם הרב, הערכים הפועליים והחזון הסוציאליסטי המפעמים

בלבם של חברי הקיבוץ — מהווים מצבר רב-כוח למערכות משותפות יחד עם מעמד הפועלים בעיר על תמורות דמוקראטיות אנטי-מונופוליסטיות ולאחר מכן לתמורות סוציאליסטיות.

פיתח המאבק הציבורי של התנועה הקיבוצית נגד מדיניות הממשלה, נגד נטל הריבית, נגד עול המסים ומדיניות האשראי — יפגיש אותה עם בן-בריתה הטבעי עם מעמד הפועלים בעיר. מאידך הרחבת האופי של המאבקים המעמדיים של ציבור העובדים השכירים, באופן שישלב את תביעותיו הוא עם התביעות החיוניות של התנועה הקיבוצית, תעלה אותו לרמה של גורם ציבורי העומד בראש כל השכבות העמלת האחרת. בישראל הסוציאליסטית תהיה התנועה הקיבוצית למנוף לתמורות הסוציאליסטיות בכפר ולדגם רב חשיבות של בניין חיי-שיתוף ועזרה הדדית.

שכבות הביניים — בני-ברית למעמד-הפועלים

שכבות הביניים, חנוונים זעירים, בעלי המלאכה גם הם נפגעים קשה על-ידי ההון המונופוליסטי בתחום האשראי, המסים וכו'. לפי מצבם הכלכלי האובייקטיבי יכולים וצריכים הם להיות בן-ברית למעמד הפועלים. על כן צריך מעמד הפועלים לרכוש אמונם ותמיכתם. הוא יכול לעשות זאת על-ידי כך, שבמערכותיו היומיומיות, מעמד הפועלים יעלה תביעות שתבטאנה לא רק את האינטרסים היומיומיים שלו אלא גם את האינטרסים החיוניים של שכבות הביניים. חשוב לשכנע את השכבות המנוצלות הללו, החנוונים הזעירים, בעלי-המלאכה וכו', כי סוציאליזם משמעותו שיטה שתשחרר אותם מן הקשיים הפוקדים גם אותם בשיטה הקפיטליסטית. כדי שגם הם יתפסו את מקומם במערכה למען תמורות סוציאליסטיות. עם מי — תכרותנה ברית שכבות הביניים, עם מעמד הפועלים או עם ההון הגדול — זוהי שאלת מפתח בשביל המהפכה הסוציאליסטית. מדיניות מלכדת של מעמד הפועלים המבין לבטא את תביעותיהם של כלל האנשים הנפגעים ע"י שלטון ההון הגדול — עשויה לקרב את שכבות-הביניים אל מעמד-הפועלים, מאבקיו היומיומיים ומטרותיו החברתיות.

חוגים שונים משכבות הביניים מנהלים בפועל ממש מאבקים ציבוריים לשם הגנה על האינטרסים שלהם נגד מדיניות הממשלה. השיטה החברתית הסוציאליסטית תעודד קואופרציה בתעשייה הזעירה והמלאכה. המערכה להרחבת הקואופרציה התעשייתית תהא לטובת אזורי פיתוח הסובלים ממחסור, מפיגור וחולשה כלכלית כללית. באזורים אלה יכולה וחייבת הממשלה לסייע להרחבת התעסוקה והייצור ע"י ארגון קואופרטיבים יצרניים שיקבלו עזרה רחבה בהלוואות, בהדרכה, בהכשרה מקצועית ובחינוך קואופרטיבי. פיתוח ענף הנופש, התיירות, הקמת בתי-הבראה, מוסדות חולי-נופש, בתי-קולנוע, שירותי תיירות שונים, בתי-מלון וכו'. הקמת אגודות בניה קואופרטיביות, יכולה למלא תפקיד חשוב בהקמת בתי מגורים ובפיתוח הארץ.

הרחבת הקואופרציה התעשייתית תסייע הן לפיתוח מקומות בלתי מיושבים ומפגרים, תסייע למאבק נגד ההון הגדול המונופוליסטי ולתמורות דמוקראטיות במשק.

מעמד הפועלים חייב לתכנן את פעולותיו ולנסח את תביעותיו באופן שיהא מסוגל לתת ביטוי לרוב העם כולל בעלי המלאכה והתעשייה הזעירה. המלאכה והתעשייה הזעירה צריכה למצוא את מקומה במערכה לתמורות סוציאליסטיות היות זרק שיטה חברתית סוציאליסטית תעודד עידוד מלא וכל-צדדי חומרי, פיננסי, מכני וכו' לפיתוח התעשייה והמלאכה על יסודות קואופרטיבים.

לשויון זכויות מלא לאוכלוסייה הערבית בישראל

האוכלוסיה הערבית בישראל נתונה עדיין להפלייה לאומית. היקפה של האוכלוסייה הערבית מגיע ל-13%. השירותים הציבוריים הניתנים לה בסעד, בחינוך, בטיפול רפואי וכו' בעיקר בכפרים הערביים מצומצמים הרבה פחות ואינם תואמים את הצרכים. למשל, בכפר הגדול ביותר אום אל-פאחם, בן שנים עשר אלף תושבים אין עדיין חשמל ב-1968. היעדר חשמל וכן היעדר שירותים הכרחיים אופייני גם לכפרים ערביים אחרים.

שויון מלא לאוכלוסיה הערבית איננה רק תביעתם של התושבים הערביים, אלא צו דמוקראטי חיוני. ביטול ההגבלות בתנועה הקיימות עדיין כלפי תושבים ערביים אזרחי ישראל ויתר השרידים של הממשל הצבאי, הרחבת השירותים הציבוריים וכן תעסוקה מלאה בשכר מלא — אלה צריכות להיות תביעותיהם של כלל הכוחות הדמוקראטיים בישראל.

הנתונים של שירות התעסוקה מיוני 1968 בדבר ממדי האבטלה מוכיחים כי בקרב האוכלוסיה הערבית נמצאו שיעורי אבטלה גבוהים יותר מאשר בקרב האוכלוסיה היהודית. „שיעורי האבטלה הגבוהים ביותר — נאמר שם — נמצאו בקרב לא יהודים 17.4%, בקרב יהודים ילידי אסיה ואפריקה 10%, ובקרב ילידי אירופה הגיעה שיעור האבטלה ל-3.6% בלבד.

המערכה לתעסוקה — היא מערכה משותפת של העובדים היהודים והערבים. הוא צריך להתנהל תוך סולידאריות בין עובדים ומובטלים במאבק לעבודה לכל דורש, לעבודה קבועה ובשכר מלא. בישראל נמצאים אלפי תושבים ערבים, שהוגדרו על-ידי הממשלה בתור „נפקדים“. אין אנו משלימים עם העוול שבמעמד זה. אדמתם בידי האפוטרופוס של נכסי נפקדים. לתושבים הערביים שהוגדרו נפקדים אבל הם נוכחים בישראל — יש להחזיר את אדמתם, לסייע להם לעבדה, או לתת להם פיצויים נאותים.

ההתנגדות של חוגים ציבוריים ישראלים רחבים לנסיון לשלילת הבית בשכונת אבו-טור בירושלים מאת המשפחה הערבית אידריס, היא אחד הביטויים לסיכויים המוחשיים שהמערכה לשוויון זכויות כלפי האוכלוסיה הערבית תהיה למערכה דמוקראטית כללית ותנוהל על-ידי יהודים וערבים. הכרחיות תמורות בכפר הערבי. הדרך לשילובו של הכפר הערבי במאבק למען תמורות דמוקראטיות וסוציאליסטיות, משמעותה מערכה ציבורית לחיסול הנחשלות והדלות, בהם שרויים רוב רובם של הפלחים הערביים. כמחצית המשקים החקלאיים הערביים קטנים מאוד ואינם יכולים בשום פנים לפרנס בעליהם. סקרים בדבר התחלקות המשקים החקלאיים הערביים בישראל לפי השטח, שפורסמו ב-1963 — מראים, כי כ-50% מן המשקים הללו הם בגודל עד 15 דונאם כלומר משקים זעירים. כרבע מן

המשקים הם בגודל בין 16 לבין 30 דונאם. רבע נוסף של המשקים — היקפם בין 31 עד 100 דונאם. ואילו רק 5% בקירוב מן המשקים החקלאיים הערביים הם בגודל של 100 דונאם ומעלה.

העובדה שכמחצית המשקים החקלאיים הם זעירים מאוד — אינה לטובתה של החקלאות הישראלית ולא לטובתן של משפחות הפלחים הערביים. אם כי הפלחים הערביים הם בעלי נסיון רב של עבודה חקלאית במשך דורות, הרי רובם הם בעלי משקים דלים, שאינם מספיקים לקיים בכבוד את בעליהם. על כן התביעה הדמוקרטית מאת ממשלת ישראל היא להגדיל את הקרקע של המשקים הזעירים והקטנים ל-20—30 דונאם מן הקרקעות הנמצאות בידי האפומרוזפוס לנכסי „נפקדים“.

בכפר הערבי נחוצה רפורמה אגרארית במובן של העמדת המשקים הזעירים על נורמות מקובלות, פיתוח רשת השקיה בחקלאות הערבית, אספקת ציוד מכאני ואשראי זול. לטובתו של הפיתוח הכללי הוא לעודד את הקואופרציה הצרכנית והיצרנית בקרב האוכלוסיה הערבית בעיר ובכפר ולשלבה בקואופרציה הכללית. התמורות ההכרחיות לגבי האוכלוסיה הערבית — ביטול כל שרידי הממשל הצבאי, הבטחת חופש התנועה, הבטחת עבודה ודאגה מיוחדת להעלאת רמת חייו של הכפר הערבי ותושבי שכונות העוני הערביים, לאפשר לדור הצעיר ולאִינטליגנציה הערבית להשתלב בחיים הכלכליים והחברתיים. רק בשוויון המלא לאוכלוסיה הערבית — תיכון ידידות יהודית-ערבית. מאבקים דמוקרטיים יהודיים-ערביים יסללו את הדרך למאבק משותף לישראל סוציאליסטית, שתהא מולדת המכבדת ואוהבת את כל תושביה העמלים, ללא הבדל מוצא לאומי. השותפות והידידות שנקשרה בין יהודים וערבים בתקופות שונות בדורות הקודמים תמשיך להתפתח בארצנו במאבק לתמורות דמוקרטיות ותחוג את נצחונה בחברה הישראלית הסוציאליסטית.

השלום יקרב את התמורות הסוציאליסטיות

קשר גומלין הדוק קיים בין שתי המערכות הגדולות של דורנו לשלום ולסוציאליזם. פתרון שלום של הסכסוך הישראלי-ערבי על יסוד הכרה הדדית בזכויות הלאומיות של עם ישראל ושל עמי ערב יקדם את המאבק לתמורות חברתיות סוציאליסטיות. יסוד מוצק לשלום מהווה החלטת מועצת הבטחון מיום 22.11.67, שנתקבלה פה אחד, נהגית מסמכות בינלאומית ומעניקה צדק לשני הצדדים בסכסוך, הישראלי והערבי.

שלילת השלום עם ישראל מצד הממשלות של הארצות הערביות וסירובן למשא-ומתן עם ישראל עומדת בסתירה להחלטת מועצת הבטחון ומהווה מכשול להגשמתה. ממשלת ישראל הנוכחית המכונה ממשלת „הליכוד הלאומי“ איננה מסוגלת לעצב מדיניות של שלום. תוכניתו של סגן ראש הממשלה, אלון גורסט באורח תכתיבי סיפוח שטחים מסויימים, דבר המנוגד לפתרון מוסכם בין העמים. לפעול למניעת מלחמה רביעית ישראלית-ערבית, לתרום להפוגת המתיחות וליזום יוזמות מדיניות שתאפשר התקדמות לשלום צודק ללא סיפוחים טריטוריאליים — היא חובה לאומית עליונה לדורנו.

צורך השעה היא התפטרות ממשלת הליכוד הלאומי וכינון ממשלה חדשה אשר תחתור לשלום צודק ובר-קיימא בדרך של משא-ומתן על יסוד החלטת מועצת הבטחון מנובמבר 1967. שואפים אנו לשלום צודק, ללא סיפוחים טריטוריאליים, ללא כניעה מזה וללא תכתיב מזה. בלתי-מעוררת היא זכותו של עם-ישראל להגן על קיום מדינת ישראל ולהבטיח את זכויותיה, כדי לקדם מן הצד הישראלי את עניין השלום, הננו קוראים לממשלת ישראל להצהיר באורח מוסמך על נכונותה לפינוי הכוחות הצבאיים הישראליים אל גבולות מוכרים ובטוחים. גבולות בטוחים יהיו רק אלה, אשר יוסכמו באורח הדדי על-ידי שני הצדדים, הישראלי והערבי.

„תנועת ארץ ישראל השלמה“ המרכזת כוחות שוביניים ישראלים וחותרת לסיפוח פוליטי של השטחים הכבושים במלחמת ששת הימים מזיקה מאוד לעניין השלום ולדמות הדמוקראטית של החברה. שלום וסיפוח — הם דבר והיפוכו. התנועה „שלום ובטחון כן, סיפוח — לא“ — שנוסדה על-ידי פרופיסורים, אנשי מדע, מחנכים ואישים אחרים — בראשית 1968 מבטאת את השאיפות של הכוחות הציבוריים הדמוקראטיים להבטיח שלום צודק.

הסכם שלום יהווה נקודת-מיפנה בתולדות היחסים הישראליים-ערביים, נקודת מפנה בסיפויי הפיתוח, הדמוקראטיה והתמורות הסוציאליסטיות. תקציב הביטחון לשנת הכספים 1968/69 גדול פי שניים מן התקציב שאושר לשנת הכספים 1967/68 ופי ארבעה מתקציב הביטחון לפני ארבע שנים. הוא מסתכם בשליש לערך מתקציב המדינה הכולל ובחמישית מן התוצר הלאומי הגולמי. המיליטאריזציה מעמיקה את המשבר במשק.

הסכם שלום יאפשר להפנות משאבים עצומים אלה — למטרות של פתוח התעסוקה, השירותים הציבוריים ורמת החיים הכללית.

בבוא השלום ייווצרו תנאים נוחים לפיתוח מלא וכל צדדי של הכלכלה הישראלית, לניצול מלא של האוצרות הטבעיים החבויים באדמת ארצנו. בפני מעמד הפועלים ייפתחו אופקים לתמורות חברתיות יסודיות בחברה, במשק, בשלטון הישראלי.

פיתוח תנועה דמוקראטית בעד יוזמת שלום ישראלית ונגד סיפוח — עשוי להוות גורם חשוב לעיצוב מדיניות ישראלית של שלום. השלום ייצור רקע נוח יותר לפיתוח מאבקים מעמדיים ולהעלאתם לשלב יותר גבוה, לשלב של מאבק לחברה סוציאליסטית.

השלום יאפשר שיתוף פעולה אזורי מורח-תיכוני, שימוש משותף במקורות המים, ופיתוחו הכללי של האזור לטובת כל העמים, שיחיו ביניהם בשכנות טובה ובידידות.

עם ישראל מעוניין שממשלת ישראל תטיל את משקלה בזירה הבינלאומית בעד עצמאות העמים ושלום העולם. בשלום העולם — שלומה של ישראל, בשלומה של ישראל — תתפתח המערכה ההיסטורית של העם העובד הישראלי — לביטול שלטון ההון ולכינון שלטון העמל.

מקומה של הסתדרות העובדים במערכה לתמורות חברתיות

הסתדרות העובדים הכללית מהווה את האירגון ההמוני ביותר בישראל וכוה פוטנציאלי רב משקל במערכות העם העובד. בתעודותיה הפרוגרמאטיות שחוברו בזמן ייסוד ההסתדרות ב-1920 הונח העקרון של מאבק מעמדי נגד

הניצול הקפיטאליסטי בעד שחרור העם העובד. ב-1 בינואר 1968 הגיע מספר חברי ההסתדרות ל-794.600 חברות וחברים וכן 309.700 — נשים, עקרות בית, ביחד 1.104.300 מבוגרים בהסתדרות. (הנתונים הסטטיסטיים של המכון לחקר כלכלי של הוועד הפועל. מארס, 1968).

הרוב הנוכחי בהנהגת ההסתדרות מביא לכפיפותה למדיניות של ממשלת ה"ליכוד הלאומי". הוא החליט על הקפאת שכר העובדים והתנאים הסוציאליים לשלוש השנים 1967/69. עסקני מפלגת ה"עבודה" משלימים עם תביעות בעלי ההון להרחבת שיטות הניצול המעמדי ומרוקנים את שיטת תוספת היוקר מתוכנה. ביוזמתם של נציגי מפלגת ה"עבודה" הועברה בוועד הפועל של ההסתדרות הצעת חוק בדבר חובת הודעה מוקדמת בטרם שביתה. במערכות המעמדיות המתרבות בין העמל לבין ההון נגד פיטורים, בעד הגנת הזכויות הסוציאליות נקלעת הנהגת ההסתדרות במקרים רבים לסתירה בין האינטרס של העובדים למנוע פיטורים ולהגן על הזכויות הסוציאליות לבין עמדותיה היא לצד בעלי ההון נגד העובדים ונגד האינטרס האובייקטיבי של פיתוח כלכלי. הרוב בהנהגת ההסתדרות לא מנע בעד ירידת השכר הנומינאלי והריאלי ב-1967 של חלק ניכר של העובדים.

מעמד הפועלים מעוניין בשינוי במדיניות ההסתדרות. במאבקיו המעמדיים המתגברים הוא יגיע להכרה מעמדית יותר מעמיקה, יגיע לתודעה כי יש לבחור רוב אחר בהנהגתה, רוב מתקדם, פועלי מעמדי אשר ייאבק נגד הניצול של ההון הגדול, לעידוד העמלים להגנת זכויותיהם, לשיתופו של העובד בהכרעות החשובות ביותר במפעלים, לפיתוח הארץ ולצדק חברתי.

הסתדרות העובדים הכללית מאגדת במסגרת אחת את פועלי העיר והכפר. מסגרת משותפת זו עשויה לחשל ברית לוחמים בין פועלי העיר לבין עמלי הכפר, כאשר יתחזקו הכוחות המעמדיים בעלי הכרה וישיכילו לפתח מאבקים מעמדיים לטובת כלל האוכלוסייה העמלה.

הסתירות בין העם העובד על כל חלקיו לבין בעלי ההון אינן נחלשות אלא מעמיקות. המאבקים הנפרדים של החלקים השונים של העם העובד בעיר ובכפר עשויים לסייע אחד לשני ולהתפתח למאבק משותף, אנטי-מונופליסטי. את התפקיד המדריך בליכוד כל הכוחות העמלים יכול וחייב למלא מעמד הפועלים.

המאבק להגבלת שלטונם של המונופולים וחברות ההון הגדולות יתפתח כתנועה דמוקרטית יקיה את העובדים בעיר ובכפר ואת ההתיישבות העובדת ובעלי המלאכה. בהתפתחותה ובהצלחותיה לכונן פיקוח ציבורי ולצמצם את שלטון המונופולים ולהטיב את תנאי החיים של העובדים תתפתח היא מכמות לאיכות חדשה, תסלול דרך לתנועה המכוונת נגד הבעלות הפרטית על אמצעי הייצור, בעד בעלות כלל לאומית עליה. כניסתה של גח"ל כסיעה מאורגנת בתוך הסתדרות העובדים יצרה בתוך מסגרתה הכללית אגף ימני קיצוני, נציג ישיר של המעבידים, אולם חוקי ההתפתחות החברתית חזקים המה. התפתחות המאבקים המעמדיים תביא לשירור מערכות חברתי בתוך ההסתדרות, לחיזוק הכוחות הציבוריים בעלי הכרה מעמדית פועלית ולהעלאת הנהגה שתאבק להגנת האינטרסים היומיומיים וההיסטוריים של העם העובד הישראלי.

תפקידם של האיגודים המקצועיים הוא להגן על האינטרסים של כל

חלקי העם העובד גם בחברה הסוציאליסטית בכל מקרה שצורך כזה מתעורר, שינוי יסודי בהנהגת ההסתדרות ובמדיניותה יאפשר לה להיות ביטוי נאמן של האינטרסים היומיומיים וההיסטוריים של המוני העובדים בישראל.

הבטחת הזכות לעבודה

הנושא המרכזי של המאבקים המעמדיים במקומות עבודה רבים ובענפי משק שונים בשנת 1967/68 הוא הבטחת הזכות לעבודה ומניעת פיטורים שרירותיים. דוגמאות אחדות לכך הם המאבקים נגד סגירת בית-החרושת „רסטרום“ (בתים טרומיים) נגד פיטורים המוניים ב„אילין“ (הרכבת מכוניות) לביטול הפסקות-עבודה ב„אוסם“ (מזון) — בקיץ 1968. בה במידה שהעובדים הצליחו לחשל סולידאריות ביניהם, להקים אחדות פעולה לוחמת ולשלב את תביעתם לעבודה עם צורכי פיתוח המשק, הצליחו הם להדוף את הפיטורים או לקבל פיצויים מוגדלים. העובדים לומדים מנסיונם, כי השיטה החברתית הקפיטאליסטית איננה מסוגלת להבטיח עבודה לכל דורש.

בשנת המיתון 1966/67 נוכחו רבבות עובדים ותיקים, כי זכותם למקום עבודתם איננה מובטחת.

לפי הנתונים של המכון לחקר כלכלי וחברתי שפורסמו במארס 1968 האוכלוסיה בישראל הגיעה ל-2.7 מיליון, השייכים לכוח העבודה היו בדצמבר 1967 — 927 אלף נפש. מספר המועסקים — 845 אלף, מספר הבלתי מועסקים 82 אלף. לפי נתונים אלה, הבלתי מועסקים היוו בסוף 1967 — 8.8% מן השייכים לכוח-העבודה. (הגדרת המועסקים היא „כל מי שעבד בשבוע הקודם שעה אחת לפחות“. בתור בלתי מועסק מוגדר כל אדם אשר לא עבד בשבוע שעבר אפילו שעה אחת וחיפש עבודה).

יש הנוטים להתעלם מקיומה היסודי של בעיית האבטלה בטענה כי חסרים כוחות מקצועיים מעולים. ואומנם קיים מחסור בכוחות עבודה מקצועיים. ההתפתחות המדעית-טכנית דורשת כוחות בעלי רמה טכנית גבוהה ויידע רב. אולם בעיה זו כשלעצמה אינה מבטלת בעיה שנייה והיא — קיום ציבור של מובטלים חלקיים, עובדי עבודות ציבוריות, עובדי „המשקם“ אשר מקבלים שכר של 150, 170 ל"י שהוא שכר של מצוקה ואינו מאפשר קיום. אחת הסתירות חשוכות המרפא של השיטה הקפיטאליסטית מתבטאת בכך שמחד קיים ציבור מחוסרי עבודה, לרוב מחוסרי הכשרה מקצועית אולם בעלי רצון לעבוד שאינם זוכים לעבודה קבועה ומאידך — יש צורך חיוני בפיתוח התעשייה, הבנייה והחקלאות. השיטה הקפיטאליסטית אינה מסוגלת לפתור בעיה זו. פיטורים שרירותיים ואי בטחון של העובד במקום עבודתו הם בשיטה החברתית הקפיטאליסטית תופעה חוזרת ונשנית. ממדיה התרחבו במיוחד בתקופת המיתון. הבעלות הפרטית על אמצעי הייצור היסודיים מביאה לרדיפת רווחים מקסימאליים באמצעות הגברת הניצול המעמדי וצמצום כוח-הקנייה של המוני העובדים. מכאן משברים קבועים, צמצום הייצור, פיטורים וכו'.

קיום ציבור מסויים של מחוסרי-עבודה הוא מצד אחד תוצאה של השיטה הקפיטאליסטית. מצד שני משתמשים בעלי ההון בקיום ציבור זה, כדי להפעיל לחץ להורדת שכר העבודה הנומינאלי והריאלי של העובדים. במידה

שהמאבקים המעמדיים האיגוד-מקצועיים נגד פיטורים שרירותיים יתפתחו למערכה ציבורית לעצירת הפיטורים, להבטחת זכות העבודה ולתעסוקה מלאה — תובטח זכות יסוד זו. נקודת המוצא להחלטה בדבר המשך קיומו של מפעל בשיטה הקפיטאליסטית איננו אינטרס הצרכנים או הפיתוח, אלא רדיפת הריווח של בעל ההון הפרטי. לעומת זאת, נקודת המוצא של השיטה החברתית הסוציאליסטית היא העלאת רמת החיים של המוני העם, הבטחת תעסוקה מלאה ופיתוח בלתי מופרע של המשק הלאומי. העושר הנוצר על-ידי העם העובד בשיטה הסוציאליסטית איננו מופנה לבעל הון פרטי אלא לפיתוח, לתעסוקה, לשיפור תנאי החיים של המוני העם. על כן השיטה הסוציאליסטית בישראל תבטיח להלכה ולמעשה עבודה לכל אדם. היא תעלה את כבוד האדם ותיצור את מלוא התנאים לפיתוח כל צדדי של כשרונותיו. קנה המידה להערכת האדם — יהיו בחברה הסוציאליסטית — עמלו ותכונותיו.

לעצמאות ולפיתוח

המערכה הציבורית להלאמת החברות הזרות נושאת בחובה את אחת התמורות הדמוקרטיות החיוניות ביותר במשק הישראלי. הלאמת החברות הזרות והעברתן לבעלות ישראלית ממלכתית תסלול את הדרך לפיתוח-יתר של משק ארצנו. האם אפשרי שלטון, אשר יקבע פיקוח ציבורי ממלכתי על השקעות ההון הזר? הון זר ללא פיקוח מערים מכשולים לפיתוחה הכלכלי של ארצנו. אומנם באמצעות ההון הזר הוקמו מפעלים תעשייתיים לא מעטים, אולם המציאות הוכיחה, כי בהיעדר פיקוח ציבורי והכוונה ממלכתית — מודרך ההון אך ורק על-ידי רדיפה אחרי רווחים מקסימליים. התוצאה מכך — עיוות המבנה הכלכלי. בין היתר הוא משפיע בכיוון צמצום משקלו של הייצור התעשייתי, פיתוח מצומצם של התעשייה הבסיסית הכבדה מחד וניפוח חלקם של התעשייה הקלה והשירותים — מאידך.

ההון הזר השפיע בכיוון אינפלציה, העלאת מחירים וירידת הערך הריאלי של שכר העובדים.

בסוף שנת 1967 התפטר רב-אלוף מקלף מתפקידו בהנהלת חברת ים-המלח בעקבות התערבות חברה אמריקאית. בחוות-הדעת של רב-אלוף מקלף הדוחה את ההתערבות האמריקאית בים-המלח נאמר בין היתר: לא הייתי מוכן להסכים בעבר ואינני מוכן להסכים כיום, שבין שני הצדדים לחוזה לא יהיה שוויון, רק מפני שאחד הצדדים הוא חברה ענקית אמריקאית. ועוד אומר הוא: המפעלים הממלכתיים, שהם מפעלי התשתית חייבים להיאבק על רווחיותם, בעוד סיכויי העתיד ברבגוניות הייצור ובהגדלת הרווחיות מועברים למפעלים בשותפויות זרות. מה עוד שלפי הכנתי השותפים מאחרי-ב אינם משקיעים סכומים שיצדיקו את הצעד הזה. („מעריב“ 5.1.1968).

ההדגשה שאפשרי פיתוח ים-המלח באמצעים מדעיים, טכניים ופינאנסיים ישראליים על יסוד של שמירת עצמאות — מדגימה את הסיכוי הממשי לפיתוח כל יתר האוצרות הטבעיים שלנו ללא מתן פריבילגיות להון הזר. הלאמת החברות הזרות תיצור סיכויים יותר טובים להפעלת כל כוחות העובדים, האינטליגנציה והאקדמאים וכל העושר הטבעי לטובת הפיתוח והתקדמותו השיטתית.

בקיץ 1968 פרץ סכסוך בין חברת „אגד“ לבין בעלי-הון אמריקאיים בעניין מתן רשיון-יבוא לששים אוטובוסים מארצות-הברית. הנהלת „אגד“ מביעה התנגדות למתן רשיון-יבוא כזה אותו דורש בעל-הון אמריקאי. הקמת חברה להולכת תיירים על-ידי בעל-הון אמריקאי עלולה לגרום לאובדן מקורות פרנסתם של מאות חברי קואופרטיבים ולייקר את מחירי הסעת התיירים במידה ניכרת. אופייני, כי נציג גח"ל בוועדת-השרים לענייני כלכלה יוסף ספיר תבע בתוקף לאשר את הבקשה של בעל-הון האמריקאי.

התלות בהון הזר איננה תופעה בלתי נמנעת. משקלו של יבוא ההון במשק הישראלי איננו כמצב מטאמי אלא משתנה בכיוון ירידה גדולה. בעוד שבראשית שנות ה-50 היו האמצעים השאובים מיבוא ההון מממנים 80% מיבוא הסחורות והשירותים של ישראל, הרי אחוז זה ירד ירידה תלולה ל-38.8% בשנת 1966. לפי החישובים של ש. זרחי בתוספת הכלכלית של „על המשמר“ (1.3.1968) ההתפתחות היא בכיוון ירידה נוספת לפחות עד 20% בעשר השנים הקרובות. מציאות זו היא רבת-חשיבות. היא מאפשרת להסיק את המסקנה שההתפתחות הכלכלית שואבת במידה גדלה והולכת מכוותיו הפנימיים של המשק.

ביסוס יחסיה הכלכליים והמדיניים של ישראל על יסוד אי תלות מלאה, ירחיב את האפשרויות של הסכמים כלכליים ומדיניים מועילים הן במערב והן במזרח. בזה האופן תגדיל ישראל את מקורות העזרה הכלכלית, הטכנית והפוליטית, תרבה ידידים ותבצר את מעמדה הבינלאומי.

בעלות ציבורית עדיפה על בעלות זרה

ההון הזר מעוניין בפיתוח רווחיו הוא ולא בפיתוח ארצנו עד כדי השגת העצמאות הכלכלית. אחת הדוגמאות לכך מהווה עיכוב חיפושי נפט על-ידי חברות זרות. אם כי במעמקי אדמת ישראל חבויים אוצרות נפט, הרי חברות זרות עיכבו את החיפושים וההפקה. כזכור, נתבקשה הכנסת השלישית לשבת לילה שלם, עד אור הבוקר כדי להחיש באופן יוצא מגדר הרגיל את האישור של החוק לזכויות נפט. בסופו של דבר התברר, שהחברות הזרות שקיבלו את הזכיון השתמשו בו לרעה. הם עיכבו בעד פיתוח אוצרות טבעיים אלה. שנים רבות הוחדרה לציבור הדעה כאילו הבעלות הזרה על מפעלי יסוד מהווה תנאי להצלחתם ולקיומם. דוגמאות לא מעטות מפריכות גירסה זו. אחת הדוגמאות — היא ההתפתחות של מכרות הנחושת בתימנע. בשעתו הציעה חברה קנאדית להשקיע בתימנע 8 מיליון לירות כדי להגדיל את תפוקת העופרת. דעתם של המומחים הישראליים היתה שונה. הם השיגו אותה תוצאה גופא בהשקעה של חצי מיליון לירות. וכך יצא, שדווקא מומחים ישראליים ובעלות ציבורית חסכה למדינה 7.5 מיליון לירות. ההתפתחות החיובית בחברה למכרות הנחושת בתימנע היא בעלת חשיבות, כיוון שהנחושת מיועדת לייצוא ויצוא הולך וגדל מ-2.8 מיליון דולאר ב-1962/3 ל-11 מיליון דולאר בשנת 1967/8. עתה עומדות לרשות תימנע 19 מיליון טונות עופרת המכילות 1.5 אחוז נחושת. ממשיכים לחפש ומוצאים עופרות נחושת ביטבתה, בוואדי מנגן, בנחל עתק. חברת מכרות הנחושת תימנע

מהווה אחת הדוגמאות לכך שמפעל ציבורי-ממלכתי יכול להצליח יותר מאשר הפקרתו בידי בעלות של הון זר. פיתוח מאבק למדיניות של עצמאות כלכלית ואי-תלות מדינית, להפסקת זיקת התלות במערב האימפריאליסטי ובעיקר האימפריאליזם האמריקאי יסייע לפיתוח כלכלי וכן יקדם את המאבק לתמורות הסוציאליסטיות. ישראל סוציאליסטית תזכה לעזרה כל-צדדית של ארצות סוציאליסטיות שונות על יסוד של כיבוד הריבונות ואי תלות.

מעבר מהפכני שליו לסוציאליזם

המערכה לרפורמות סטרוקטוראליות מכוונת ביסודו של דבר, נגד העמדות הכלכליות של ההון הגדול ומטרתה הסופית להגיע לשלטון מעמד-הפועלים. בתחילתה היא נועדה להפנות את הזרקור של הפעילות הציבורית של מעמד הפועלים לצדק שבתביעה לשינוי בחלוקתה של ההכנסה הלאומית. משמעותה — להעלות את המאבק על דרישות האיגוד-מקצועיות למישור חדש, אל התחום המעמדי והפוליטי הרחב. ההתפתחות של כוחות הייצוא בשלב של שלטון ההון המונופוליסטי מבשילה שורה של תנאים שמכותם נעשית המהפכה החברתית לצורך חינוכי ודחוף, המתחייב מן ההתפתחות החברתית עצמה. המערכה לשינויים סטרוקטוראליים משלבת את המטרות המיידיות של המוני-העובדים עם המטרות ההיסטוריות של מעמד-הפועלים לחברה סוציאליסטית. אין פירושו בשום פנים — זניחת התביעות להעלאת השכר, להפחתת שעות העבודה, למניעת אבטלה „טכנולוגית“, בעד תוספת יוקר וכן נגד היוקר המאמיר.

היאבקות לרפורמות סטרוקטוראליות פירושה קביעת הצרכים המידיים כנקודת-מוצא והרחבתם לתביעות המגבילות את שלטון ההון הגדול. רפורמות מבניות — אין פירושו בשום פנים תיקון הקפיטאליזם אלא שינויים שניכפו על-ידי מאבקו של המעמד העובד. שינויים אלה מרחיבים את סמכויות העובדים, במקום בו היתה סמכות בלעדית של ההון הגדול. רפורמות בעלות אופי אנטי-קפיטאליסטי הן דרך חשובה לגיוס ציבור העובדים למעבר מהפכני ושליו אל הסוציאליזם. את ההסתערות יש לכוון בעיקר לעמדות מפתח, למיגזרים, המספקים את עיקר ההכנסה הלאומית. במקומות העבודה במוסדות האיגודים המקצועיים ובבמות אחרות של תנועת הפועלים יש לעורר את השאלה בדבר זכות-ההכרעה של העובדים בעניין פיקוח על תהליך הייצור, מדיניות מחירים, ארגון העבודה, הסרת הסודיות מספרי-החשבונות, ביטול סודות בנקאיים ומסחריים.

רפורמה סטרוקטוראלית אנטי-קפיטאליסטית קשורה עם מטרה ברורה בעניין הממשלה ומגדירה את השאיפה להעברת השלטון מידי מעמד בעלי-ההון לידי מעמד הפועלים. הכרחי להחזיר להכרתם של המוני העובדים כי המאבק לרפורמות סטרוקטוראליות מביא לצורך להכריע בבעיית השלטון. המאבק על השלטון הוא הוא שיכריע סופית את גורל המערכה על הסוציאליזם. היחס למאבק על השלטון הוא אחד הדברים המבדילים בין העמדה הרפורמיסטית לבין העמדה המהפכנית של הסוציאליזם המדעי.

הפופולריזציה של הרעיון של רפורמות סטרוקטוראליות צריכה להיות ושיטות הייצור שלו, על אי השוויון החברתי המטופח על-ידו. מערכה זו

צריכה להיות מלווה בחינוך סוציאליסטי המציג את רעיון הצדק הסוציאליסטי והתיקון שבו מול אי הצדק והמלחמות, שגורם הקפיטליזם. יש לפעול לחשיפת האשליות שבמיתוסים קפיטאליסטיים ולגילוי המציאות השוררת מאחורי התעמולה בדבר ייצוב כוח-הקנייה של הכסף בשיטה הקפיטאליסטית. תוך כדי המערכה לרפורמות אנטי-קאפיטאליסטיות ייווצרו תנאים לפיתוח שביתות והפגנות, בהן יציגו העובדים את הדרישה לשלטון פועלים ולביטול השיטה החברתית הקפיטאליסטית. תחזית זו מניחה התפתחות פעילות ציבורית של המוני העובדים ולא אדישות מדינית. המציאות מוכיחה, כי השגת שכר יותר גבוה אינה מביאה באורח אוטומטי לאדישות פוליטית. באיטליה, בבלגיה, ובארצות קפיטאליסטיות אחרות הביאה העלאת שכר לתמיכה מוגברת במפלגות הקומוניסטיות באותן הארצות.

האסטרטגיה הסוציאליסטית צריכה להיות מבוססת על פעילות ציבורית של המוני העובדים, ההולכת ומתרחבת. הפעילות הציבורית המואטת או המוחשת תלוייה בעיקר במידת ההכרה המעמדית ואחדות-הפעולה המתגבשת לטווח ארוך. המאבק המעמדי יביא להישגים אם יהיה מלווה בהתפתחות גוברת של פעולת המונים, המשלבים תביעות יומיומיות עם דרישות בעלות אופי סטרוקטוראלי אנטי-קפיטאליסטי, כגון פירוק קרטלים, פיקוח ציבורי על מערכת הבנקאות, באחת — דמוקראטיזציה במשק.

המערכות המעמדיות והדמוקראטיות — לזרם משותף

הדרך לתמורות סוציאליסטיות היא בהחרפת המאבק המעמדי והפוליטי לשינויים סטרוקטוראליים, לפיקוח ציבור העובדים בעמדות מפתח של הייצור והמשק. מערכה זו צריכה להתנהל בכמה מישורים ציבוריים בעת ובעונה אחת. בתחום היחסים המעמדיים בין העובדים והמעבידים, בתחום הפוליטי והתחיקתי (כגון, ביטול חוק עידוד ההון, הלאמת הבנקים וכו') וכן בתחום המערכות הדמוקראטיות הפנימיות (כגון, להגנת חופש השביתה, בעד שלום ובטחון ונגד סיפוחים טריטוריאליים). כל המערכות הללו ביחד תגרופנה שכבות עממיות רחבות ביותר ותתמוגנה לזרם משותף של מאבק להגנת העובדים, לדמוקראטיה, לשלום ולסוציאליזם.

השאלה היסודית בדרך לסוציאליזם היא שאלת השלטון. מאבק מעמדי לתמורות דמוקראטיות בכל ענפי המשק ובכל מוסדות השלטון המרכזיים והמקומיים יצעיד קדימה את עניין התמורות החברתיות המעמיקות, הסוציאליסטיות.

השינויים הדמוקראטיים החיוניים לטובתם של העמלים והמשק כאחת אשר ריאלי לקבוע כנושאים של מאבקים מידיים, הם:

1. פיתוח דמוקראטיה כלכלית, שיתבטא בשיתוף העובדים בניהול המפעלים ובכל הכרעות היסוד הנוגעות לתהליך הייצור, בפיקוח על תחשיבי מחירים על גובה השכר והרווחים, על הרחבת הייצור, כיוון ההשקעות וכו'.

הקמת רשות לתיכנון כלכלי לפיתוח תעשייתי וכלכלי. לשתף את נציגי האיגודים המקצועיים מענפי המשק השונים, נציגי הסתדרות העובדים ואירגונים ציבוריים אחרים.

2. העלאת כוח-הקנייה של המוני-העם. היא תתבטא בהעלאת שכר העבודה ושיפור התנאים הסוציאליים בהתאם לתביעות המוסכמות של העובדים בענפי המשק השונים, שמירת שיטת תוספת היוקר ותשלומה המלא. העלאת כוח-הקנייה של המוני-העם תרחיב את השוק הפנימי, תקים בסיס איתן להרחבה של הייצור התעשייתי והחקלאי, תעודד שיכלול טכנולוגי תסייע להוזלת הייצור, לכושר ההתחרות של התוצרת הישראלית בשיווק הייצוא.

3. חקיקה לזכויות של העם העובד ולהגבלת שלטון ההון, ביטול חוק עידוד ההון וחקיקת חוק עידוד העמל ; חוק המבטיח חופש השביתה ; חקיקת חוק ביטוח ממלכתי מפני אבטלה ; הרחבת ביטוח הפנסיה לקשישים ע"י הגדלת השתתפות המעבידים והממשלה. ביטול החוק המתיר התארגנות קרטלים ; חוק לפיקוח ציבורי על מערכת הבנקאות.

4. כינון פיקוח ציבורי על חברות-ההון בשיתוף נציגים נבחרים של ארגוני עובדים. הפיקוח צריך להקיף את תחשיבי המחירים של התוצרת, על כל הפרטים של המאזן (כולל הריווח והיקף ההפנייה לקרנות ולדיווידנדה) 5. ציבור העובדים, מוסדות העובדים ומפלגות פועלים יציגו את התביעה לביטול הפכמים קרטליים, המפחיתים את איכות התוצרת, מייקרים באורח מלאכותי, ללא כל יסוד את המחירים ופוגעים בכך בייצור ובהמוני הצרכנים. תביעה זו תוצג במקומות העבודה, המאורגנים בקרטלים, במועצות פועלים, בכנסת וכו'.

6. הלאמת הבנקים הגדולים. כינון בעלות הכלל על הבנקים תבטל את ההתעשרות הפרטית מעיסקות-נשק וספסרות, תפסיק את השימוש לרעה בשליטה על האשראי, תשלול את האפשרות להשתלטות פרטית על מפעלים. (משפט בנק פויכטוואנגר במאי 1968 הוכיח בין היתר, כי לקבוצות-ההון פרטיות, פדרמן, אפשטיין וכו' היו זכויות יתר בקבלת אשראי). הלאמת הבנקים תאפשר לתת אשראי זול וקצר מועד ליצרנים. היא תסייע לפיתוח המשק על-ידי מימון הייצור המתוכנן בתעשייה, בהתיישבות, במלאכה לטובתו של המשק.

7. הלאמת סחר-החוץ. ביטול הבעלות הפרטית על סחר-החוץ וכינון בעלות ממלכתית עליו יאפשרו לכוון את היבוא והייצוא לעבר הרחבת הייצוא על בסיס תיכנון כולל ויעיל של המשק. התניית הייצוא של הסחורות בקבלת תמריצים מאת הממשלה מהווה אחת הצורות, בה שואבים בעלי ההון הגדול סכומים ניכרים מאת תקציב המדינה ואינה מסייעת לייצוא עצמו.

8. התנגדות לפגירת מפעלים. מערכה לפיתוחם והרחבתם. תיכנון הפיתוח הכלכלי בכיוון הרחבת בסיסו והבראת מבנהו, הרחבת הענפים הייצרניים לעומת ענפי השירותים, הרחבת הייצור של אמצעי הייצור (מכונות, מכשירים וציוד) לעומת הייצור של אמצעי צריכה.

9. הלאמת הזכויות הזרים.

10. בניית ריכוזים של תעשייה בבעלות ממלכתית, בתעשייה הכבדה כולל פטרוכימית, אלקטרונית, יציקת פלדה, נפט וכו'. להלאים תעשיות הציוד, כלי ההובלה, האווירונים, המספנות, הרכבת מכונות וכו'. להפנות את עיקר האמצעים של תקציב הפיתוח לתעשיות ממלכתיות וקואופרטיביות.

11. אישור יבוא הון יהיה מותנה באופיו היצרני ובמידת התאמתו לפיתוח המשק. יושם קץ ליבוא הון טפילי, המושקע בענפים בלתי-יצרניים.

12. הפסקת מכירת תעשיות מפתח להון הפרטי.
 13. הקמת מוסדות ציבוריים לניהול שירותי החשמל, והמים, במקום המוסדות הנוכחיים הממונים.
 14. שינוי דמוקראטי בהרכב של מועצת השיווק כדי שיהיה למוסד הפועל לטובת הצרכנים.
 15. הוצלת המחירים וייצובם על-ידי ריסון האינפלציה, פירוק קרטלים, הפחתת המיסים, הגבלת הרווחים והפניית הרווחים הנוותרים להרחבת הייצור בהתאם לתיכנון פיתוח המשק הלאומי.
 16. עזרה ליצרנים הזעירים והבינוניים על-ידי אשראי זול ולזמן ארוך תנאים נוחים באספקת ציוד וחומרי גלם, הגנת התוצרת הישראלית בפני יבוא מתחרה, עזרה בשיווק תוצרתם לשוק הפנימי ולשוקי יצוא.
 17. שינוי דמוקראטי במבנה שיטת המסים הכללית בכיוון הפחתת המסים מבעלי הכנסה נמוכה ובינונית והגדלת נטל המסים על בעלי הון גדול.
 18. פיתוח בנייה עממית רחבה על-ידי הורדת מסי עקיפין מחומרי הבנייה, הוצלת מחיר הקרקע; הקמת מבנים מתאימים לבתי-הספר, לבתי-חולים ולבתי-הבראה ליד המרכזים העירוניים הגדולים וכן ליד ריכוזי עולים חדשים וביישובים הערביים.
 19. מדיניות המכוונת לפתרון מוסכם של הסכסוך הישראלי-הערבי ופינון שלום תוביל לצימצום מירוך הונו, להגבלת ההוצאות העצומות, להתגברות על המקור הראשי של האינפלציה ולשיחורור סכומים גדולים לפיתוח כל-צדדי של המשק.
- יש שואלים: אם קליטת עולים ובניין הארץ אינם מחייבים לדחות את שלבי המערכה לתמורות הסוציאליסטיות. נראה לנו כי בסוף שנות הששים של המאה מתמוגים השלבים של קליטה, בניין הארץ ותמורות חברתיות מזיגה עמוקה מאוד.
- קליטת עולים אינה נמצאת בסתירה למאבק הכלכלי והחברתי לתמורות סוציאליסטיות. קליטת עולים — משמעותה הכלכלית והחברתית היא שיכון, עבודה, התאקלמות בהווי הישראלי. דווקא למען הרחבת אפשרויות התעסוקה הפרודוקטיבית, הבנייה, הפיתוח הבלתי מופרע הכרחיות תמורות כלכליות וחברתיות דמוקרטיות סוציאליסטיות.
- התגברות על המשבר הכלכלי תבוא בדרך של מערכות ציבוריות פעילות לשינוי המדיניות הישראלית בכיוון הדמוקראטיזציה במשק, הגבלת שלטון ההון המונופוליסטי ותיכנון הפיתוח בהתאם לאינטרס של המשק והעם העובד. התמורות הדמוקרטיות הללו תהוונה שינוי איכותי אשר יכשיר את התנאים למעבר מהפכני מן השיטה החברתית הקפיטאליסטית אל שיטה חברתית סוציאליסטית, אל כינון בעלות הכלל על כל אמצעי-הייצור היסודיים.

חזית השמאל — כיסוד לליכוד תנועת הפועלים

כדי לבצע תמורות דמוקרטיות וסוציאליסטיות הכרחי ליכוד השמאל הפועלי. ליכוד כזה יוכל לקום במאבק נגד המדיניות של הממשלה המנהלת מדיניות מנקודת ראות האינטרסים המעמדיים הצרים של בעלי ההון.

חזית שמאל בישראל היא הכרח אובייקטיבי וצורך חיוני ביותר הן

להגנת האינטרסים היומיומיים של העמלים והן לקידום מטרותיה ההיסטוריות לשלום ולסוציאליזם. יש חוגים המתארים את כינון המערך בין מפ"ם לבין מפלגת ה"עבודה" כדרך מקורית של ישראל אל הסוציאליזם. המשמעות האמיתית של צעד כזה היא לא קידום תנועת הפועלים אל הסוציאליזם, אלא אובדן עצמאותה המדינית של מפ"ם, כפיפותה להכרעותיה של מפלגת ה"עבודה" וצעד ימינה של תנועת הפועלים.

האגף הימני, הרפורמיסטי מעוניין לסתום את הגולל על אלטרנטיבה שמאלית בתנועת הפועלים הישראלית.

מאמצים מסוג זה נעשים הן בתחום העיוני והן בתחום המדיני. אחד הצעדים שנועדו למנוע באורח אדמיניסטרטיבי בעד תקומתם של כוחות שמאליים היא המזימה לקבוע בבחירות לכנסת השביעית חסימה של חמישה אחוזים. מצד אחד מנהלת הנהגת מפלגת ה"עבודה" הסתערות על רמת-החיים של העובדים (הקפאת שכר העבודה) ועל זכויותיהם הדמוקרטיות (צינון שביתות) ומצד שני נעשים נסיונות למנוע באורח מלאכותי בעד נציגות פרלמנטארית לכוחות שמאליים אופוזיציוניים. המפלגה הקומוניסטית הישראלית הממוגת את הפטריוטיזם הישראלי עם האינטרנציונאליזם הפרולטארי שואפת לשיתוף פעולה עם כוחות ציבוריים שמאליים אחרים. שיתוף פעולה בין הכוחות הציבוריים השמאליים יהווה יסוד לליכוד תנועת הפועלים על יסוד נאמנות מעמדית ולאומית כאחד. מצויידת בתורת החוקים של ההתפתחות החברתית מציינת המפלגה הקומוניסטית הישראלית את הקשר בין המערכות היומיומיות של המעמדות המנוצלים להגנת ענייניהם לבין האינטרסים ההיסטוריים של כל השכבות העמלות לחברה ללא ניצול מעמדי, ללא דיכוי לאומי, לחברה מתקדמת ושוחרת שלום. על-ידי טיפוח הרעיון של אחדות-הפעולה של העובדים, ניסוח סיסמאות המסוגלות ללכד שכבות עממיות רחבות נגד בעלי ההון הגדול — ופעילות למען השלום והעצמאות הלאומית גושרת המפלגה הקומוניסטית גשר בינה לבין הכוחות הציבוריים האחרים בתנועת הפועלים המבינים את ערכה ההיסטורי של המערכה להגנת העם העובד, לדמוקרטיה, לעצמאות, לשלום ולסוציאליזם.

חזית שמאל היא לא רק שאיפה ומטרה הכרחית אלא גם סיכוי מוחשי המתחייב מן ההתפתחות החברתית האובייקטיבית. החרפת ההסתערות של ההון המונופוליסטי ושל ממשלת ה"ליכוד הלאומי" על מעמד הפועלים ושכבות הביניים תעורר התנגדות גוברת והולכת של ציבור הפועלים, להכרה מעמדית מעמיקה ולמאבקים מעמדיים. התייצבות ההנהגה של מפלגת ה"עבודה" לצד האינטרסים של ההון הגדול תפקח עיניהם של חוגים בעלי הכרה מעמדית בתוך תנועת הפועלים ולהתגבשות של כוחות שמאליים בתוכה.

הערובה למניעת גיבושו של הימין היא לא בכניעה לאותו ימין ולא בהיבלעות בתוכו אלא בכינון חזית שמאל. כינון חזית שמאל יהיה למנוף לפיתוח מאבקים מעמדיים ומדיניים להגנת העמלים, לדמוקרטיה ולחזון רב ההשראה של שלום יציב וצודק בין ישראל לארצות ערב וכינון חברה סוציאליסטית בישראל.

דו-שיח על הדרך לסוציאליזם

בהתוותנו קווים לדרך ישראל לסוציאליזם אין אנו סבורים, כי בידינו המונופול על מיצוי המחשבה הכלצדדית בשאלה חברתית מורכבת, עמוקה וחיונית זו. כמו-כן אין אנו מתכוונים לכפות את דרכנו אנו על חוגים ציבוריים ואירגוניים אחרים. איננו מתיימרים למצות את כל הקשת המגוונת של הצורות והדרכים למעבר מהפכני ושלינו של מעמד הפועלים הישראלי אל שיטה חברתית סוציאליסטית בישראל.

שואפים אנו לתרום את תרומתנו לדו-שיח ורב-שיח בין מפלגות הפועלים, בין פועלים במקומות עבודה בתנועת ההתיישבות, בתנועה הקיבוצית, בקרב האינטליגנציה היוצרת והעובדת, בין עובדי השירותים הציבוריים, על הדרך של ישראל אל עתידה הגדול, אל התמורה הסוציאליסטית. דו-שיח או רב-שיח יתרום תרומה רבת-משקל אם הוא יתנהל על יסוד כבוד הדדי, בירור המפריד ומיצוי המשותף. מועיל יהיה לעשות במשותף מאמצים לניתוח כלצדדי של החברה הישראלית בהתפתחותה הדינאמית ולשיתוף פעולה מירבי בכל השאלות החיוניות העומדות על סדר-היום. שיתוף פעולה בין כל כוחות השמאל במערכות משותפות, חלקיות ובודדות, יגביר את היסודות המשותפים, יבהיר את הדרך לעתיד ויהווה מנוף למערכה היסודית לכינון חברה של צדק חברתי, לשיטה חברתית סוציאליסטית בישראל.

